

RAPORTUL

cu privire la incluziunea socială

a copiilor cu dizabilități senzoriale

Chișinău, 2017

LISTA ABREVIERILOR:

BNS – Biroul Național de Statistică

CNPDC – Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului

CRAP – Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică

MSMPS – Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale

MECC – Ministerul Educației, Culturii și Cercetării

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

OMS – Organizația Mondială a Sănătății

UNICEF – Fondul Națiunilor Unite pentru Copii

CUPRINS

CONTEXT.....	4
METODOLOGIE.....	7
CAPITOLUL I	
Analiza legislației Republicii Moldova sub aspectul compatibilității cu recomandările Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități (adoptate la cea de-a 320-a sesiune, din 4 aprilie 2017).....	8
CAPITOLUL II	
Date generale cu privire la situația copiilor cu probleme de vedere și de auz	19
CAPITOLUL III	
Favorizarea autonomiei persoanei și facilitarea participării ei active la viața comunității.....	23
3.1. Copii cu dizabilități de auz	23
3.2. Copii cu dizabilități de vedere	28
CAPITOLUL IV	
Îngrijiri speciale	
CAPITOLUL V	
Asigurarea accesului efectiv al copiilor cu dizabilități la educație.....	42
5.1. Copii cu dizabilități de auz	42
5.2. Copii cu dizabilități de văz	44
CAPITOLUL VI	
Dreptul copiilor cu dizabilități de auz și de vedere la o asistență medicală corespunzătoare și la incluziune sau reincluziune socială.....	47
Anexe	53

CONTEXT

Potrivit Consiliului Europei, „în ciuda unui cadru cuprinzător de instrumente, standarde și angajamente privind drepturile copilului și a primelor progrese în atingerea obiectivelor convenite, realitatea curentă pentru milioane de copii din lumea întreagă este încă foarte contrastantă raportată la aceste angajamente și obiective. Copiii se confruntă în continuare cu amenințări importante la adresa supraviețuirii, cu lipsa oportunităților în ceea ce privește educația de calitate și serviciile sociale și de sănătate corespunzătoare; aceștia sunt victimele celor mai grave forme ale muncii copiilor, ale exploatării sexuale și ale abuzului, bolilor, conflictelor armate și a diferitelor forme de violență; aceștia sunt obligați să se căsătorească la vârste fragede și să suporte practici tradiționale dăunătoare. Copiii aparținând categoriilor vulnerabile sau copiii aflați în situații deosebit de dificile se confruntă cu riscuri deosebite și sunt expuși discriminării, marginalizării și excluderii. Fetele de vârstă fragedă se confruntă cu riscuri specifice și necesită o atenție deosebită”¹.

Ținând cont de riscurile la care sunt supuși copiii, monitorizarea strictă a implementării *Convenției ONU cu privire la drepturile copilului* și asigurarea respectării drepturilor acestuia devine o necesitate stringentă. În Republica Moldova, instituția care își exercită atribuțiile pentru asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului este cea a Avocatului Poporului² pentru protecția drepturilor copilului. În acest context, *Raportul cu privire la incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale* este parte a procesului de monitorizare a implementării Convenției la nivel național de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului.

La capitolul asigurarea respectării drepturilor copiilor cu necesități speciale, politicile naționale conțin o serie de prevederi menite să asigure incluziunea socială și educațională a acestora.

Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități reglementează drepturile persoanelor cu dizabilități în vederea incluziunii sociale a acestora, garantării posibilității participării lor în toate domeniile vieții fără discriminare, la un nivel identic cu ceilalți membri ai societății, având ca bază respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.³

Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 creează cadrul normativ-strategic al realizării proceselor de asigurare a condițiilor

¹ <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16031.ro07.pdf> , pag.4

² Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) Nr. 52 din 03.04.2014.

³ <http://lex.justice.md/md/344149/>

adecvate pentru valorificarea potențialului tuturor copiilor.⁴ Pentru implementarea Programului a fost elaborat *Planul de acțiuni pentru perioada anilor 2015-2017* care prevede un șir de măsuri și obiective orientate spre asigurarea șanselor egale la o educație de calitate pentru fiecare copil, tânăr, adult, la toate nivelurile și ciclurile sistemului de învățământ.

Codul Educației stabilește că învățământul pentru copiii și elevii cu cerințe educaționale speciale (CES) este parte integrantă a sistemului de învățământ și are drept scop educarea, reabilitarea și/sau recuperarea și incluziunea educațională, socială și profesională a persoanelor cu dificultăți de învățare, de comunicare și inter-acțiune, cu deficiențe senzoriale și fizice, emoționale și comportamentale, sociale. Potrivit Codului, educația incluzivă răspunde diversității copiilor și cerințelor individuale de dezvoltare și oferă oportunități și șanse egale de a beneficia de drepturile fundamentale ale omului la dezvoltare și educație de calitate în medii comune de învățare.⁵ Aceleași prevederi le conține *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Strategia Educația 2020”* (document de politică educațională națională). Strategia își propune reintegrarea socio-educațională a copiilor aflați în instituțiile de tip rezidențial, care să aibă ca finalitate reducerea numărului de copii aflați în aceste instituții cu 50% până în anul 2020 și la transformarea, către anul 2020, a cel puțin 25% din instituțiile de învățământ de tip rezidențial în instituții de învățământ general.

Modalitatea corectă de mediatizare a cazurilor cu și despre persoanele cu dizabilități prin prisma respectării drepturilor acestora este reflectată într-un *Ghid pentru jurnaliști* elaborat de Keystone Human Services International Moldova Association și are drept scop promovarea unui limbaj și a unei atitudini nediscriminatorii și corecte din punct de vedere etic în abordarea subiectelor cu referință la dizabilitatea intelectuală.⁶

Eforturile enumerate mai sus nu asigură însă condiții suficiente pentru integrarea socială și educațională a copiilor cu probleme de vedere și de auz. Cu toate aceste eforturi, copiilor cu probleme de văz și auz nu le sunt asigurate condiții pentru integrarea socială și educațională. Din aceste considerente, prezentul raport își propune să aducă în prim plan situația actuală a copiilor cu dizabilități de văz și auz, și argumentând necesitatea de a consolida eforturile factorilor de decizie din instituțiile de stat, ale organizațiilor non-guvernamentale, ale partenerilor de dezvoltare și mass-mediei pentru a asigura respectarea drepturilor acestor copii.

Raportul oferă și informații axate pe analiza activităților realizate de fiecare instituție/organizație în parte în baza responsabilităților care le revin acestora, precum și

⁴<http://lex.justice.m/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=339343&lang=1>

⁵<http://lex.justice.md/md/355156/>

⁶Keystone Human Services International Moldova Association, *Comunicarea cu și despre persoanele cu dizabilități. Ghid pentru jurnaliști*, Chișinău 2012.

concluzii și recomandări pentru intervențiile în acest domeniu, inclusiv viziuni cu privire la consolidarea relațiilor de parteneriat între actorii relevanți din domeniu pentru a eficientiza acțiunile de realizare a drepturilor acestor copii în Republica Moldova.

METODOLOGIE

La realizarea Raportului ne-am concentrat pe colectarea și structurarea datelor, informațiilor și a altor materiale scrise, relevante, cu accent pe o examinare amănunțită a acestora prin:

Analiza documentelor

- strategii, concepții, programe care definesc drepturile copilului cu dizabilități senzoriale și modul de asigurare a respectării acestora;
- acte legislative și normative din domeniul respectării drepturilor copilului cu dizabilități.

Analiza studiilor, cercetărilor și rapoartelor din domeniu

- Analiza rapoartelor cu privire la implementarea Convenției cu privire la drepturile copilului;
- Analiza rapoartelor existente cu privire la situația socio-economică a copiilor cu dizabilități și familiilor acestora;
- Analiza rapoartelor cu privire la realizarea planurilor din domeniul protecției copilului, asigurării dreptului la educație, protecție socială, participarea activă în viața comunității etc;
- Analiza bunelor practici pe segmentul respectării drepturilor copilului.

Colaborarea cu echipa ombudsmanului

Trei ședințe organizate cu echipa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului, pentru coordonarea și validarea metodologiei și structurii raportului de cercetare, precum și expunerea asupra draftului de raport.

Examinarea opiniei actorilor/expertiilor în domeniu

În cadrul analizei a fost utilizată o abordare mixtă, folosindu-se metode de colectare a datelor atât cantitative, cât și calitative, precum și o analiză a legislației și politicilor din domeniu. Această metodă a fost selectată cu scopul de a pune accentul pe punctele forte ale ambelor metode și pentru a colecta date cât mai complexe, corecte și reprezentative. Toate datele calitative au fost culese din surse primare.

CAPITOLUL I
ANALIZA LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA SUB ASPECTUL
COMPATIBILITĂȚII CU RECOMANDĂRILE
COMITETULUI ONU PENTRU DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI
(adoptate la cea de-a 320-a sesiune, din 4 aprilie 2017)

I. Legea Republicii Moldova privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60 din 30.03.2012

1.1 Analiza prevederilor legii și compatibilitatea acesteia cu Recomandările Comitetului ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități

Articolul 1 din *Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități* reglementează drepturile persoanelor cu dizabilități în vederea incluziunii sociale a acestora, garantării posibilității participării lor în toate domeniile vieții fără discriminare, la un nivel identic cu ceilalți membri ai societății, având ca bază respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.⁷ Această lege reprezintă asumarea din partea statului a grijii în ceea ce privește protejarea și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități precum și ale familiilor acestora.

Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități salută adoptarea Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și angajamentul statului de a asigura persoanele cu dizabilități cu posibilitatea de a se bucura de drepturile lor în condiții de egalitate cu celelalte persoane. Cu toate acestea, confruntând Recomandările Comitetului și Legea Nr. 60 sesizăm mai multe deficiențe în ceea ce privește exercitarea drepturilor persoanelor cu dizabilități fără a fi supuși discriminării, aspect ce urmează a fi analizat în prezentul capitol.

1.1.1. Modul de determinare a dizabilității

Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități Modul este îngrijorat de modul de determinare a dizabilității în Republica Moldova care rămâne axat pe abordarea medicală a dizabilității, mai ales în procesul de determinare a capacității de muncă a persoanelor cu dizabilități, și nu pe tipul de dizabilitate. Astfel, modul de determinare a dizabilității, în special modul de determinare a capacității de muncă, expus în Capitolul II al Legii Nr.60 din 30.03.2012 este necesar a fi modificat pentru că nu corespunde Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

⁷ <http://lex.justice.md/md/344149/>

La acest subiect, Comitetul recomandă ca statul să-și consolideze eforturile pentru a pune în aplicare o abordare bazată pe drepturile persoanelor cu dizabilități și să se asigure că, în determinarea gradului de invaliditate, accentul se pune pe factorii care împiedică participarea persoanelor cu dizabilități la viața publică și integrarea nevoilor individuale, dorințelor și preferințelor acestora.

1.1.2. Accesibilitatea

Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, în recomandările înaintate, remarcă lipsa totală a accesibilității pentru persoanele cu dizabilități referindu-se la barierele legate de facilitățile și serviciile publice, cum sunt transportul, informațiile și comunicațiile. Comitetul subliniază că garanțiile de accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități stipulate în reglementările naționale, inclusiv cele prevăzute în Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități precum și cele stabilite prin Hotărârea Guvernului Nr.599 din 13.08.2013, cu privire la aprobarea Planului de acțiuni privind implementarea măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială nu sunt respectate în măsură deplină.

În condițiile în care asigurarea accesibilității pentru persoanele cu dizabilități este legiferată într-un capitol separat al Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități prin care sunt determinate politica de stat în domeniul accesibilității (articolul 17), accesul persoanelor cu dizabilități la mijloacele de transport comun (articolul 19), amenajarea încăperilor de locuit (articolul 20), satisfacerea nevoilor locative (articolul 21) etc., confruntând realitatea, Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități constată că aceste reglementări poartă un caracter declarativ. Clădirile de utilitate publică, căile de acces, clădirile de locuit, mijloacele de transport în comun și stațiile acestora, clădirile de patrimoniu și cele istorice rămân inaccesibile pentru persoanele cu dizabilități. Deși Legea Nr.60 stabilește că documentația tehnică și de proiecție a blocurilor locative urmează să fie efectuată în așa mod încât persoanele cu dizabilități să aibă acces la ele și să le poată utiliza, iar Hotărârea Guvernului Nr.599 din 13.08.2013 garantează, prin prisma planurilor de acțiuni, accesul persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială și efectuarea controalelor planificate la instituțiile de stat pentru asigurarea respectării cerințelor ce vizează accesul persoanelor cu dizabilități, **de facto, situația în domeniu nu înregistrează îmbunătățiri.**

Pe de altă parte, Legea Nr.721 din 02.02.1996 privind calitatea în construcții nu conține norme în ceea ce privește accesibilitatea construcțiilor pentru persoanele cu dizabilități, indiferent de menirea acestora. Din aceste considerente, atâta timp cât nu există

omogenitate în întreg sistemul legislativ la acest capitol, iar Codul contravențional nu prevede sancțiuni pentru încălcarea accesibilității în toate zonele, despre asigurarea accesibilității nu poate fi vorba. În aceste condiții, și articolul 26 al Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități care stabilește răspunderea pentru nerespectarea accesibilității devine inaplicabil. Membrii Comitetului sunt îngrijorați și de lipsa vreunei cauze contravenționale prin prisma articolelor articolelor 71¹, 211¹ și 312¹ din Codul contravențional pornite pe numele unei persoane de răspundere care încalcă prevederile Legii Nr.60 din 30.03.2012.

1.1.3. Accesul la informație a persoanelor cu deficiențe de auz/văz

O categorie aparte privind accesibilitatea persoanelor cu dizabilități o reprezintă accesul la informare, garantat de articolul 25 al Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

În pofida reglementării existente, persoanele cu dizabilități nu au acces la informație și la mijloacele de informare în masă, precum și la tehnologia informației și la comunicațiile electronice. Literatura artistică, manualele școlare, materialele didactice și mijloacele de instruire existente nu sunt editate prin sisteme alternative de comunicare precum sistemul Braille, varianta sonoră, în limbaj simplu și ușor de înțeles.

Menționăm că autoritățile publice nu dispun de interpreți mimico-gestuali care ar asigura comunicarea între autorități și persoanele cu deficiențe de auz, contrar prevederilor articolul 25 alineatul (7) din Legea Nr. 60 din 30.03.2012.

1.1.4. Angajarea în câmpul muncii

Articolul 5 litera c) din Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități prevede drept principiu de aplicare a legii, egalitatea de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă. Cu toate acestea, prevederile legii nu soluționează problema șomajului și a activității economice scăzute în rândul persoanelor cu dizabilități. Chiar dacă articolul 34 din Legea Nr. 60 stabilește că persoanele cu dizabilități se bucură de toate drepturile stabilite în Codul muncii și în celelalte acte normative din domeniu, totuși rata de angajare în rândul persoanelor cu dizabilități este sub limita minimă obligatorie de 5%, prevăzută de articolul 34, alineatul (4) al Legii.

În acest context, Comitetul se arată îngrijorat de faptul că strategiile naționale de ocupare a forței de muncă și instituțiile relevante nu prevăd măsuri adecvate pentru facilitarea și încurajarea angajării persoanelor cu dizabilități. Alături de aceasta, Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități este preocupat de faptul că politicile

privind angajarea persoanelor cu dizabilități, de regulă, implică segregarea locurilor de muncă.

Astfel, Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, Codul muncii, Codul fiscal etc. trebuie să prevadă facilități care ar cataliza procesul de angajarea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii. La nivel de politici de stat, este absolut necesar ca angajarea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii să fie tratată prioritar, prin crearea de mecanisme de antrenare a acestora în câmpul muncii.

Apreciem existența în Codul contravențional a sancțiunilor legate de refuzul neîntemeiat de angajare, concedierea ilegală, acțiuni împotriva persoanelor cu dizabilități din partea angajatorilor, însă menționăm că nu au fost constatate cazuri de aplicare a acestor sancțiuni.

1.2. Propuneri de modificare a cadrului legislativ existent

1. Modificarea prevederilor articolelor 12-16 din Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități ce reglementează modul și procedura de determinare a dizabilității; Se impune adoptarea unui sistem de determinare a dizabilității bazat pe respectarea drepturilor omului și concentrat pe barierele pentru participarea socială a persoanelor cu dizabilități cum sunt cerințele, voința și preferințele individuale.

2. Modificarea mecanismului de aplicare a sancțiunilor pentru nerespectarea cerințelor de accesibilitate în toate domeniile în care aceasta ar trebui să fie garantată;

3. Adoptarea unui Plan de acțiuni care ar asigura măsurile de realizare a accesibilității pentru persoanele cu dizabilități;

Acțiunile din Plan trebuie să fie consultate cu persoanele cu dizabilități prin intermediul organizațiilor care le reprezintă interesele. De asemenea, acestea trebuie să aibă termene limită clar definite, iar punerea lor în aplicare să fie monitorizată de instituții cu competențe în domeniu;

4. Includerea prevederilor cu privire la dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități în strategii naționale și în planuri de acțiuni care urmează a fi adoptate;

5. Crearea mecanismului de punere în aplicare a Legii Nr.60 din 30.03.2012, în mod special în ceea ce privește angajarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități, inclusiv prin prisma cotei obligatorii de angajare, precum și introducerea măsurilor de stimulare a angajatorilor;

II. Legea Republicii Moldova cu privire la statutul, autorizarea și organizarea activității de interpret și traducător în sectorul justiției nr. 264 din 11.12.2008

2.1. *Analiza prevederilor legii și compatibilitatea acestora cu Recomandările Comitetului ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități*

Articolul 1 din Legea Nr.264 din 11.12.2008 reglementează statutul, autorizarea și organizarea activității interpreților și traducătorilor implicați în activitatea Consiliului Superior al Magistraturii, Ministerului Justiției, organelor procuraturii, organelor de urmărire penală, instanțelor judecătorești, notarilor, avocaților și executorilor judecătorești.

Raportând prevederile legii menționate la Recomandările Comitetului ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, subliniem că acestea corespund prevederilor articolului 13 al Convenției garantând accesul efectiv la actul de justiție pentru persoanele cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, prin asigurarea traducerii orale dintr-o limbă în alta și/sau în traducerea semnelor celor surzi, muți ori surdomuți, astfel încât persoanele cu deficiențe de auz, vâz sau de vorbire să fie capabile să participe în actul de justiție.

2.1.1. Lipsa de informație

În Recomandarea nr.26 „*Accesul la Justiție*”, Comitetul își exprimă îngrijorarea față de lipsa de informație cu referire la serviciile de traducere pentru persoanele surdo-mute, cu deficiențe de auz/vedere, precum și cu referire la persoanele cu tulburări psihosociale sau deficiențe psihice.

Nici Legea nr.264 din 11.12.2008 nu conține asemenea informații, lăsând un gol informațional în acest sens, la fel cum nu este prevăzută nici asigurarea accesului la justiție pentru persoanele cu tulburări psihosociale sau cu deficiențe de psihice. Legea doar definește în articolul 2 noțiunea de „*interpret*”- persoană fizică specializată în traducerea orală dintr-o limbă în alta și/sau în traducerea semnelor celor surzi, muți ori surdomuți, mijlocind astfel înțelegerea dintre două sau mai multe persoane.

Considerăm că statul nu a definitivat mecanismul de aplicare a Legii cu privire la statutul, autorizarea și organizarea activității de interpret și traducător în sectorul justiției, în mare parte dreptul privind accesul la justiție pentru persoanele cu dizabilități fiind încălcat, prin lipsa informațiilor despre serviciile de traducere. Ținem să menționăm că nu toate organele procuraturii sau cele de urmărire penală au contractați interpreți capabili să asigure comunicarea dintre persoanele cu deficiențe de auz/vâz, precum și cele cu tulburări psihosociale sau deficiențe psihice și organele de drept.

2.1.2. Lipsa de interpreți în instituțiile publice

Un aspect al accesibilității persoanelor cu dizabilități, chiar dacă nu reprezintă obiectul de reglementare al prezentei legi, este accesul la informație în instituțiile publice. Deși legea indică expres că instituțiile publice trebuie să angajeze un interpret care să asigure accesul la informația de interes public pentru persoanele cu deficiențe de auz, văz, surdomuți, acestea nu dispun de angajați în acest sens. În același timp, Republica Moldova nu dispune de un cadru legislativ care ar reglementa activitatea acestor interpreți, or, Legea Nr.264 din 11.12.2008 dispune de o sferă de reglementare bine stabilită, iar printre instituțiile vizate nu sunt incluse toate instituțiile publice.

2.1.3. Limbajul semnelor

Comitetul este îngrijorat de faptul că limbajul semnelor nu a fost recunoscut în mod corespunzător ca limbă oficială, iar în condiții de pregătire insuficientă a funcționarilor publici precum și a angajaților din sectorul privat se resimte lipsa interpreților. În urma celor menționate, constatăm faptul că autoritățile Republicii Moldova nu efectuează o implementare adecvată a dreptului la educație al copiilor cu dizabilități senzoriale.

În același context, Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități subliniază că pentru persoanele cu dizabilități, în special a celor cu deficiențe de vedere și a persoanelor cu dizabilități intelectuale, **se atestă o ofertă limitată a tehnologiilor de informare și comunicare accesibile, inclusiv în formate lizibile.**

2.2. Propuneri de modificare a cadrului legislativ existent

Considerăm indispensabile următoarele modificări:

1. Completarea Legii cu privire la statutul, autorizarea și organizarea activității de interpret și traducător în sectorul justiției cu descrierea serviciilor pentru persoanele cu deficiențe de auz, văz, surdomuți, cu tulburări psihosociale și dereglări psihice; descrierea modalității de traducere;
2. Crearea mecanismului de executare a Legii Nr.264 din 11.12.2008;
3. Completarea prevederilor articolului 2 din Legea Nr.264 din 11.12.2008 și anume a noțiunii de „interpret” cu sintagmele „persoanele cu tulburări psihosociale sau cu deficiențe de psihice” întrucât aceste persoane, la fel ca și cei surzi, muți ori surdomuți (indicați în calitate de beneficiari) au nevoie de interpret în realizarea dreptului de acces la justiție.;
4. Crearea cadrului legal pentru punerea în aplicare a prevederilor articolului 25 din Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, prin completarea Legii Nr.264 din 11.12.2008, ori prin adoptarea unei legi separate care va reglementa acest aspect;

5. Recunoașterea pe cale legislativă a limbajului semnelor în calitate de modalitate oficială de comunicare;

III. Legea Republicii Molodva cu privire la asigurarea egalității nr.121 din 25.05.2012

3.1. *Analiza prevederilor legii și compatibilitatea acesteia cu Recomandările Comitetului ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități*

Potrivit articolului 1 alineatul (1) din Legea cu privire la asigurarea egalității, scopul legii este prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar.

Adoptarea Legii cu privire la asigurarea egalității și constituirea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării este salutăată de către Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, întrucât instituția creată și adoptarea în sine a legii au menirea să faciliteze eliminarea discriminării pe criteriu de dizabilitate. Cu toate acestea, în recomandările sale, Comitetul a relatat despre restanțele Republicii Moldova în asigurarea nediscriminării persoanelor cu dizabilități.

3.1.1. Egalitate și nediscriminare

Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități își exprimă îngrijorarea față de cazurile de discriminare a persoanelor cu dizabilități, precum și față de implementarea inefficientă a legislației și a procedurilor destinate să răspundă obiectivelor de combatere a discriminării persoanelor cu dizabilități, inclusiv lipsa unui mecanism de monitorizare a căilor de atac și de aplicare a sancțiunilor în cazurile de refuz în constatarea discriminării.

La fel, Comitetul constată lipsa de recunoaștere a discriminării multiple și a discriminării care se intersectează în legile anti-discriminare. Printre constatările emise de Comitet se numără și lipsa informațiilor disponibile publicului privind cazurile de discriminare pe criteriu de dizabilitate și rezultatele examinării lor.

3.1.2. Femeile cu dizabilități

Comitetul este îngrijorat de faptul că femeile cu dizabilități și fetele cu dizabilități sunt supuse discriminării multiple și excluziunii sociale în toate domeniile vieții. Acesta atestă un nivel scăzut al participării femeilor cu dizabilități la viața politică și publică, precum și faptul că

femeilor cu dizabilități nu li se acordă atenția cuvenită în legislația și politicile de combatere a discriminării.

Printre exemple concrete de discriminare a femeilor cu dizabilități, Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități constată avortul forțat din cauza dizabilității, fără consimțământul femeii, precum și lipsa de protecție a femeilor cu dizabilități în cazurile de violență în familie.

3.1.3. Respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități de etnie romă

Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități este preocupat de situația drepturilor persoanelor cu dizabilități de etnie romă, inclusiv a copiilor cu dizabilități care trăiesc în sărăcie extremă și sunt marginalizați prin diferite forme de discriminare.

Aspectele discriminatorii identificate de Comitet țin de alocarea unor surse insuficiente pentru protejarea și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități de etnie romă, acestea fiind astfel expuse riscului de a deveni victime ale traficului de ființe umane.

Alte carențe sesizate de Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități sunt: prevederile art. 24 din *Codul civil* ce reglementează instituirea măsurii de ocrotire judiciară; restricționarea drepturilor persoanelor care suferă tulburări mentale, în mod special a femeilor de a se căsători; decăderea din drepturile părintești a mamelor lipsite de capacitatea juridică ș.a.

Deși Legea cu privire la asigurarea egalității reprezintă în sine un succes pentru Republica Moldova, aceasta nu asigură respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. Acestea continuă să fie discriminate creându-li-se impedimente în crearea unei familii și îngrădindu-li-se accesul la educație și la justiție, încălcându-li-se dreptul la un trai decent și chiar la viață.

3.2. Propuneri de modificare a cadrului legislativ existent

Considerăm oportune următoarele modificări ale cadrului legal:

1. Consolidarea legislației și a procedurilor antidiscriminare astfel încât problema discriminării pe motive de dizabilitate în sectorul public și privat să fie înlăturată;
2. Stabilirea unor mecanisme de investigare și recunoaștere a formelor de discriminare pe criterii de dizabilitate;
3. Transparență în aplicarea Legii Nr.121 din 25.05.2012, prin publicarea cazurilor de discriminare pe criteriu de dizabilitate;
4. Modificarea prevederilor articolului 24 din Codul civil privind instituirea măsurii de ocrotire judiciară;
5. Introducerea în Planul de acțiune pentru persoanele de etnie romă pentru perioada 2016-2020 a problemelor legate de dizabilitatea persoanelor de etnie romă și măsurilor de combatere a lor.

IV. Legea Republicii Moldova privind siguranța traficului rutier nr.131 din 07.06.2007

4.1. Analiza prevederilor legii și compatibilitatea acesteia cu Recomandările Comitetului ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități

Articolul 1 alineatul (1) din Legea privind siguranța traficului rutier reglementează relațiile juridice și sociale din domeniul traficului rutier, stabilește drepturile, obligațiile, responsabilitățile autorităților de resort și ale participanților la acest trafic, determină principiile de organizare a activității unităților de instruire a personalului din domeniul transportului rutier, precum și condițiile de admitere la trafic a conducătorilor de autovehicule.

Referindu-ne la Legea Nr.131 din 07.06.2007 prin prisma prevederilor Recomandărilor Comitetului ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, trebuie să menționăm că aceasta nu conține nici o prevedere privind modul de obținere a permisului de conducere de către persoanele cu dizabilități. Astfel, Comitetul, examinând domeniul mobilității individuale a persoanelor cu dizabilități, **constată lipsa accesului persoanelor cu dizabilități la instrumentele și dispozitivele care facilitează mobilitatea, inclusiv la permisul de conducere și automobile, precum și sprijinul pentru achiziția acestora.** În acest sens, unica reglementare existentă în legislație cu referire la modalitatea de obținere a permisului pentru persoanele cu dizabilități o reprezintă punctul 27 din *Regulamentul cu privire la permisul de conducere, organizarea și desfășurarea examenului pentru obținerea permisului de conducere și condițiile de admitere la traficul rutier*, adoptat prin Hotărârea Guvernului Nr.1452 din 24.12.2007, potrivit căruia, persoana cu handicap fizic poate susține examenul pentru obținerea permisului de conducere pentru categoriile A și/sau B dacă autovehiculul utilizat la examinare este adaptat infirmității acesteia.

4.2. Propuneri de modificare a cadrului legislativ existent

1. Asigurarea facilităților persoanelor cu dizabilități prin stabilirea dreptului acestora de a participa la instruirea și examenul pentru obținerea permisului de conducere, prin inserarea acestui drept în Legea privind securitatea traficului rutier;

2. Modificarea Legii Nr.131 din 07.06.2007 prin introducerea obligațiilor organelor de resort din domeniul circulației rutiere de a oferi suport persoanelor cu dizabilități în obținerea permisului de conducere.

V. Legea Republicii Moldova privind calitatea în construcții nr.721 din 02.02.1996

5.1. *Analiza prevederilor legii și compatibilitatea acesteia cu Recomandările Comitetului ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități*

Legea privind calitatea în construcții stabilește baza juridică, tehnico-economică și organizatorică de activitate a persoanelor fizice și juridice în domeniul construcțiilor, obligațiile și răspunderea lor privind calitatea în construcții.

Având în vedere că legea a fost adoptată în anul 1996, iar Republica Moldova a ratificat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități în 2010, prevederile acesteia nu iau în considerație articolul 9 al Convenției care se referă la toate aspectele legate de accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități. Legea Nr.721 nu conține nici o reglementare legată de principiul accesibilității în clădiri, inclusiv în cele de menire publică.

Tangențial, aplicarea Legii cu privire la calitatea în construcții este asigurată de *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Planului de acțiuni privind implementarea măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială Nr.599 din 13.08.2013*, hotărâre care, în anexă, prevede inventarierea instituțiilor publice și clădirilor de menire socială existente cu privire la adaptarea acestora la necesitățile persoanelor cu dizabilități, precum și consolidarea capacităților persoanelor fizice și juridice licențiate în domeniul proiectării, verificării și expertizării documentației de proiect în vederea respectării cerințelor documentelor normative tehnice cu privire la asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități. Subliniem că termenele de realizare a acestui plan sunt demult depășite, în prezent asigurarea accesibilității persoanelor cu dizabilități la instituțiile și serviciile publice fiind doar la nivel declarativ, iată de ce Legea cu privire la calitatea în construcții necesită a fi modificată pentru a corespunde standardelor internaționale.

În acest sens, în Recomandările adoptate, Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități solicită statului să întreprindă toate măsurile, pentru a asigura implementarea garanțiilor juridice de accesibilitate în toate domeniile, inclusiv urbanism, construcții și servicii publice.

5.2. *Propuneri de modificare a cadrului legislativ existent*

1. Completarea Legii privind calitatea în construcții cu prevederi ce ar asigura accesibilitatea persoanelor cu dizabilități la instituțiile și serviciile publice și relaționarea completărilor cu prevederile Capitolului III din Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități;

2. Asigurarea unui mecanism de executare a Legii privind calitatea în construcții și sancționarea responsabililor pentru neexecutarea prevederilor legale;

VI. Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități nr.166 din 09.07.2010

6.1. Analiza prevederilor legii și compatibilitatea acesteia cu Recomandările Comitetului ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități

Din 2010 Republica Moldova este parte la Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități, aspect apreciat pozitiv de către Comitet în urma examinării Raportului Republicii Moldova.

Cu toate acestea, nu există o concordanță deplină între legislația națională și standardele impuse de Convenție, de exemplu prevederile Legii privind calitatea în construcții.

6.2. Propuneri de modificare a cadrului legislativ existent

1. Ratificarea Protocolului opțional la Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități;

Ratificarea Protocolului ar oferi Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, care este organul împuternicit să monitorizeze implementarea Convenției, competența de a primi și de a examina plângeri individuale împotriva Republicii Moldova în legătură cu nerespectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.

CAPITOLUL II

DATE GENERALE CU PRIVIRE

LA SITUAȚIA COPIILOR CU PROBLEME DE VEDERE ȘI DEAUZ

Prezentul capitol conține date generale privind situația copiilor cu probleme de vedere și auz dezagregate în funcție de: perioada colectării (anual), numărul total de copii, mediul de reședință (urban, rural), tipul instituției de învățământ, unitatea administrativ-teritorială, vârstă, etc., în baza informațiilor preluate de la instituțiile responsabile de colectarea acestor date conform cadrului legal: Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și Biroul Național de Statistică.

Astfel, numărul elevilor înscriși în învățământul special, în anul de studii 2015-2016 a constituit 1033 persoane, diminuându-se esențial comparativ cu anul de studii 2014-2015 (cu 32,8%). Majoritatea elevilor din cadrul acestor instituții (17 unități) sunt cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală – 68,3%, cu auz slab – 16,1% și cu vederea slabă – 7,6%, etc.

Numărul de elevi în instituțiile de învățământ pentru copii cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală sau fizică								
	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16 2016/17
Total	3 792	3 550	3 148	2 549	2 300	1 807	1 538	1 033 / 860
Cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală	3 051	2 864	2 552	2 046	1 824	1 389	1 151	706/506
Cu vederea slabă	105	103	114	105	103	108	93	78/126
Surzi	97	88	84	71	74	60	57	51
Cu auz slab	249	252	236	221	200	190	186	166/158
Cu restanțe poliomielitice și cu paralizie cerebrală	249	218	162	106	99	60	51	32/27

Sursa: Biroul Național de Statistică

În același timp, constatăm o majorare (cu 35,7% față de anul de studii 2014-2015) a numărului de copii cu necesități speciale și cu dizabilități, integrați în școlile obișnuite. Pentru susținerea acestor copii, în cadrul a 171 instituții din mediul urban și 579 instituții din mediul rural, au fost deschise Centre de Resurse pentru Educația Incluzivă.⁸

⁸ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5434>

Este necesar de menționat că, la moment, nici una din instituțiile responsabile de colectarea datelor conform cadrului legal nu deține o statistică generalizată în ceea ce privește numărul total al copiilor cu dizabilități de auz cu vârsta cuprinsă între 0-18 ani și nici date despre numărul de copii cu vârstă preșcolară care nu frecventează o instituție de învățământ cu destinație generală sau specială. Informații cu privire la numărul de copii recunoscuți cu dizabilitate primară pe forme de boală și grupe de vârste deține doar Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă.

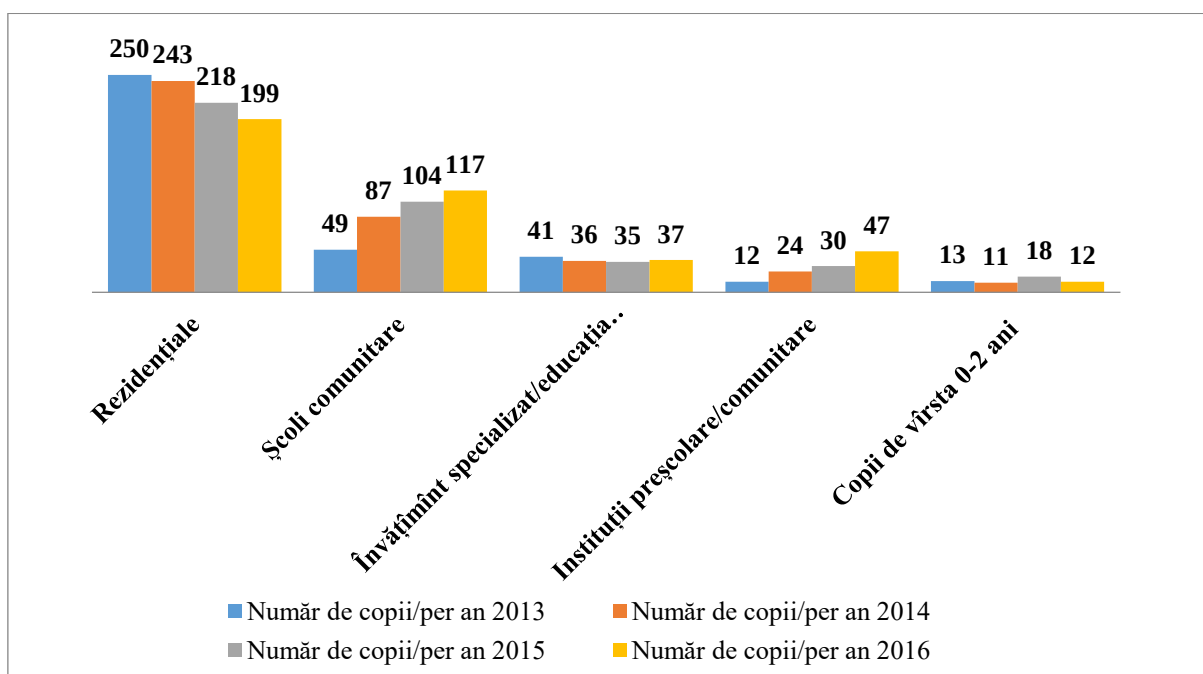
Conform Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, în anul 2016 au fost înregistrați 412 copii cu deficiențe de auz, cu 12,8% mai mult comparativ cu anul 2013 (365 copii).

Dizabilități auditive

Auzul este un element indispensabil pentru dezvoltarea vorbirii și a limbajului. Dizabilitatea auditivă este o deficiență de natură senzorială și reprezintă diminuarea sau pierderea totală sau parțială a auzului. Prin apariția unui deficit auditiv sunt afectate atât activitatea profesională a persoanei cât și relațiile acestuia cu lumea înconjurătoare. Deficiența de auz se măsoară audiometric în termeni de decibeli.

Persoanele cu deficiențe de auz suplinesc această problemă prin suprasolicțarea vederii pentru a comunica (ex. citirea pe buze, limbajul mimico-gestual). Uneori, cei cu deficiențe de auz folosesc aparate auditive. Dificultățile celor care nu aud pot fi și de natură culturală. Spre exemplu, viața socială poate fi diferită pentru un tânăr care nu aude, fiind, de exemplu, cu greu inclus în cercurile celor care ascultă un anumit gen muzical.⁹

Numărul copiilor cu dizabilități de auz

Sursa: Biroul Național de Statistică, Ministerul Educației

⁹ <http://www.incluziune.org/biroul-de-presa/informatii-si-statistici/dizabilitatea>

Nici o statistică generalizată privind numărul de copii cu dizabilități de vedere nu există. Conform datelor furnizate de către Biroul Național de Statistică și Ministerul Educației, Culturii și Cercetării la solicitare, în prezent sunt înregistrați 552 copii cu dizabilități de văz, cu 1,7 % mai mult comparativ cu 2013 (548 copii). Este necesar de subliniat că informațiile furnizate de Biroul Național de Statistică se referă

Dizabilități vizuale

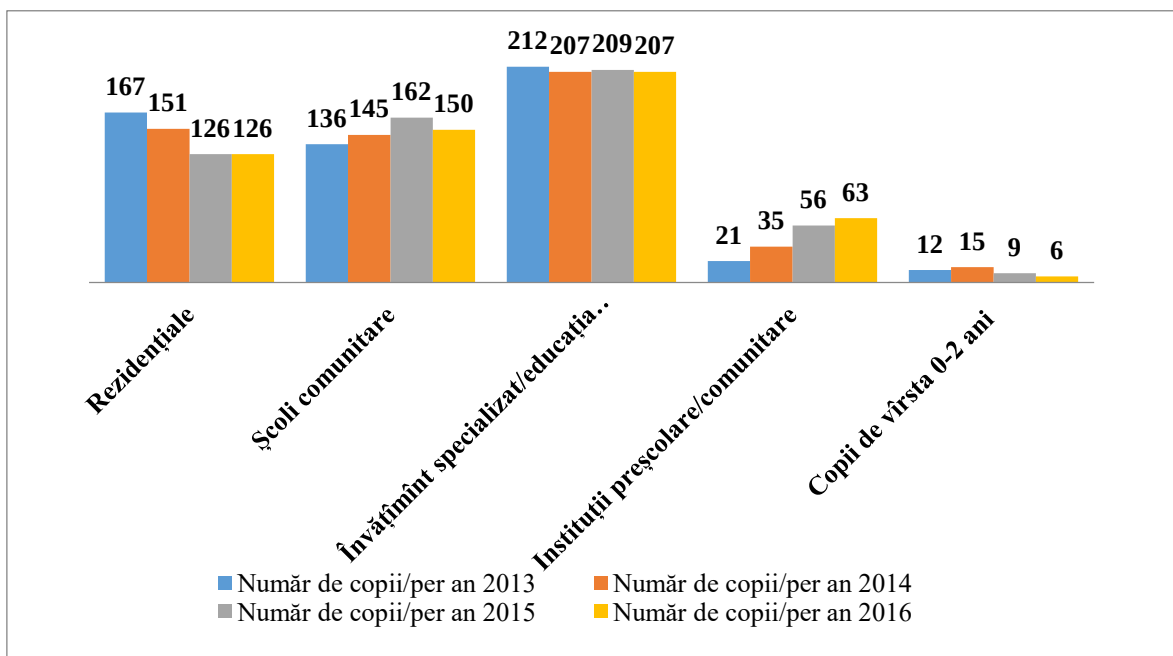
Deficiența de vedere este o deficiență de tip senzorial și constă în diminuarea în grade diferite (până la pierderea totală) a acuității vizuale. Dizabilitate fizica vizuala înseamnă scăderea acuității vizuale la unul sau la ambii ochi și produce mari probleme în existența cotidiană a persoanei care prezintă această deficiență¹⁰.

Doar un mic număr dintre persoanele cu deficiențe de vedere nu văd deloc. Majoritatea acestor persoane fie văd în ceață, fie nu apreciază corect distanța și viteza sau nu disting între obiectele care au culori asemănătoare sau umbre. Alte astfel de persoane pot fi capabile să vadă lucrurile care sunt foarte aproape de ei dar nu văd la distanțe mari, în timp ce altele au o arie restrictivă de vedere (ex.: vedere de tunel).

A avea o deficiență de vedere poate reprezenta un important dezavantaj, în primul rând pentru că majoritatea oamenilor obișnuiesc să comunice sau să relaționeze apelând la mesaje pentru a căror receptare este necesar văzul.¹¹

doar la copiii cu vârsta cuprinsă între 0-17 ani. Datele cu referire la copiii cu vârsta 17-18 ani lipsesc.

Numărul copiilor cu dizabilități de vedere

Sursa: Biroul Național de Statistică, Ministerul Educației

¹⁰ Idem.

¹¹ Ibidem.

Colectarea datelor statistice ne-a permis să observăm existența unor impedimente în ținerea evidenței numărului copiilor cu dizabilități de văz și auz. Pe de o parte, unele instituții, deși au conexiuni directe cu acest segment, nu sunt împuternicite prin lege să ducă o evidență sau se ciocnesc de restricțiile impuse de Legea privind protecția datelor cu caracter personal. Legea nu oferă posibilitate instituțiilor să-și dezvolte sistemele informatice de colectare, păstrare și prelucrare a datelor cu caracter personal. Pe de altă parte, crearea și menținerea unui sistem informatic integrat este la fel de greu de asigurat.

Datele colectate atestă o creștere a numărului de copii cu dizabilități de auz și vedere cu 5,5% în anul 2016 (964 copii) comparativ cu anul 2013 (913 copii).

Acest fapt impune necesitatea de a elabora politici și planuri de acțiuni pentru a preveni situațiile de risc care cauzează dizabilitate, precum și măsuri de re/integrare socio-educativă a copiilor cu deficiențe de auz și de vedere.

De asemenea, Ombudsmanul Copiilor subliniază necesitatea elaborării și menținerii unui sistem centralizat de date statistice referitor la numărul, necesitățile, tipul de dizabilitate al copiilor cu dizabilități senzoriale.

În contextul celor menționate mai sus, opinăm asupra necesității de a optimiza sistemul de re/incluziune socială prin acordarea posibilității de angajare prioritară a persoanelor cu dizabilități la anumite tipuri de activitate, prin crearea unor măsuri alternative de re/integrare.

CAPITOLUL III

FAVORIZAREA AUTONOMIEI PERSOANEI ȘI FACILITAREA PARTICIPĂRII EI ACTIVE LA VIAȚA COMUNITĂȚII

„Statele părți recunosc că pentru copiii handicapați fizic și mental trebuie să se asigure o viață împlinită și decentă, în condiții care să le garanteze demnitatea, să le favorizeze autonomia și să le faciliteze participarea activă la viața comunității.”

Articolul 23
Convenția ONU cu privire la drepturile copilului:

Crearea de condiții menite să garanteze demnitatea și să favorizeze autonomia persoanelor cu dizabilități de auz și văz are un rol crucial în creșterea, dezvoltarea, educația și incluziunea în viața comunitară a acestora.

Procesul de dezvoltare a autonomiei personale a copilului pornește din frageda copilărie și continuă până la maturizarea acestuia, iar fiecare etapă în dezvoltare necesită suport și ghidare din partea adulților pentru a-i forma deprinderile și abilitățile caracteristice vârstei și contextului social în care se află. Esențial este ca deprinderea formată să îl ajute pe copil să se descurce fără sau cu cât mai puțin suport din partea adultului.

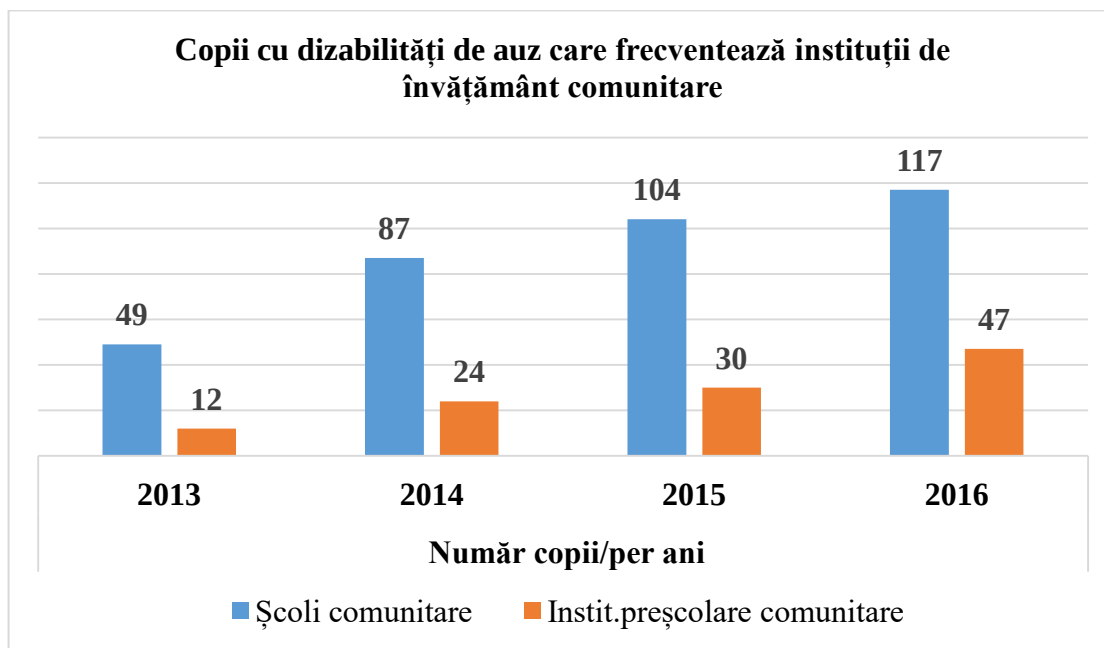
În acest context, prezentul raport abordează câteva aspecte care contribuie la creșterea gradului de autonomie a copiilor cu probleme de auz și văz, și problemele ce țin de asigurarea/realizarea acestora.

3.1. COPII CU DIZABILITĂȚI DE AUZ

*Codul Educației*¹², promovează și susține educația incluzivă, procesul educațional care răspunde diversității copiilor și cerințelor individuale de dezvoltare și oferă oportunități și șanse egale de a beneficia de drepturile fundamentale ale omului la dezvoltare și educație de calitate în medii comune de învățare. Documentul stabilește că învățământul pentru copiii cu CES este parte integrantă a sistemului de învățământ și are drept scop educarea, reabilitarea și/sau recuperarea și incluziunea educațională, socială și profesională a persoanelor cu dificultăți de învățare, de comunicare și interacțiune, senzoriale și fizice, emoționale și comportamentale, sociale.

¹²<http://lex.justice.md/md/355156/>

Din numărul total de copii cu dizabilități de auz (412, în anul 2016), 164 copii frecventează instituțiile preuniversitare de învățământ din comunitate (39,8%). De remarcat că, în comparație cu anul 2013, numărul copiilor reintegrați în comunitate în anul 2016 a crescut cu 168,8 %, iar datele din tabelul de mai jos reflectă acest lucru. La momentul scrierii acestui raport **48,3% din totalul copiilor cu dizabilități de auz studiază în instituțiile rezidențiale.**

Sursa: Ministerul Educației

Deși numărul copiilor reintegrați în comunitate a crescut semnificativ, provocările în vederea incluziunii lor sociale persistă.

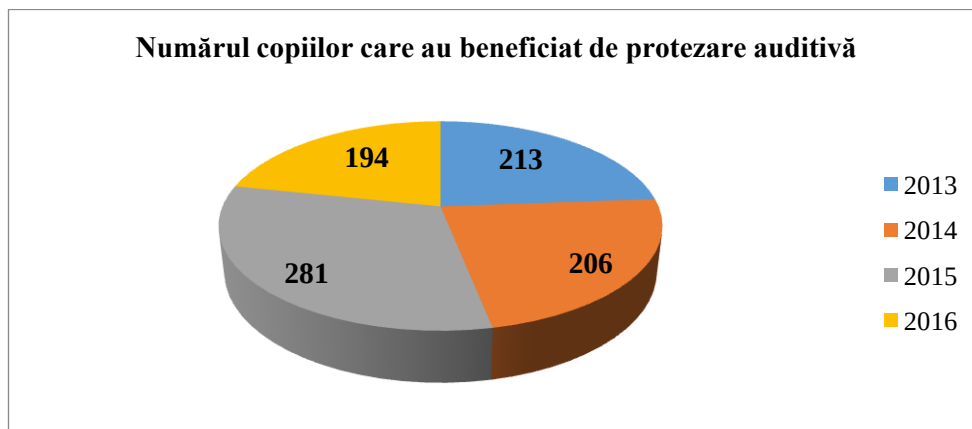
3.1.1. Protezarea auditivă

Primul element prin care se asigură sporirea calității vieții și sprijinul medico-social al populației cu deficiențe de auz îl constituie protezarea auditivă, care se realizează prin intermediul Centrului Republican de Audiologie, Protezare Auditivă și Reabilitare medico-pedagogică¹³. Conform *Ordinului Ministrului Sănătății, Nr. 924 din 20.09.2012 cu privire la modalitatea de asigurare cu aparate auditive a persoanelor cu deficiențe de auz*, copiii până la vârsta de 18 ani sunt asigurați gratuit cu aparate auditive odată la cinci ani, acestea fiind procurate din surse bugetare centralizate ale Ministerului Sănătății¹⁴. Copiii beneficiază de o olivă individuală, două seturi încărcătoare și deservire gratuită de reglaj a aparatelor auditive. În cazul în care acestea se defectează, costurile reparației sunt suportate de familii. Și cheltuielile legate de procurarea

¹³ <http://www.mama-copilul.md/clinica-em-co-aga/serviciul-audiologie-protezare-auditiv-i-reabilitare-medico-pedagogic>

¹⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=352524>

olivelor sunt pe umerii familiilor. Deși copiilor le este oferită o olivă individuală gratuit, totuși, dată fiind dezvoltarea rapidă a canalului auditiv, aceasta trebuie schimbată o dată la jumătate de an. Costul unei olive ajunge până la 700 de lei, sumă care nu mai este acoperită din bugetul de stat.¹⁵

Sursa: Centrul Republican de Audiologie, Protezare Auditivă și Reabilitare medico-pedagogică

În cazul pierderii totale a auzului se recurge la implantul cohlear, al cărui cost nu este inclus în sursele bugetare centralizate ale Ministerului Sănătății. Pentru această intervenție, beneficiarii trebuie să achite cel puțin 25 de mii de euro (conform estimărilor ONG-urilor ce activează în acest domeniu).

În februarie 2017, rectorul Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” s-a întâlnit cu reprezentantul companiei Cohlear România și membrii Catedrei de otorinolaringologie, întâlnire în cadrul căreia s-a stabilit un plan de acțiuni în vederea efectuării operațiilor de implant cohlear pentru zece copii din Republica Moldova.

O problemă aparte la acest capitol o constituie accesul limitat la utilizarea metodicilor moderne de lucru cu copiii care atestă probleme de auz. Specialiștii din cadrul Serviciilor de asistență psiho-pedagogică subliniază că nu dispun de aparate de lucru performante și nici nu au suficiente cunoștințe în domeniu.

3.1.2. Limbajul mimico-gestual

Cu toate că în Republica Moldova scrisul este în grafie latină, limbajul mimico-gestual continuă să fie cu preponderență adaptat la grafia chirilică, în virtutea unor circumstanțe istorice. Specialiștii din domeniu menționează că există o diferență în limbajul mimico-gestual de la o localitate la alta, iată de ce, la moment sunt depuse eforturi pentru o schimbare a situației. Această problemă este sesizată și de profesorii din instituțiile rezidențiale în care studiază copiii

¹⁵<http://www.investigatii.md/ro/investigatii/drepturile-copilului/sansa-de-a-evada-din-lumea-tacerii>

cu deficiențe de auz. Președintele Asociației Copiilor Surzi menționează: „Fiecare localitate are limbajul său, de asta în acest domeniu este un haos. Noi știm de asta și am spus că nu e normal să fie limbajul rus și dactilemele în română, dar se pare că nu suntem auziți.”¹⁶ La acest aspect, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării susține că „în instituțiile de învățământ special pentru copiii cu deficiențe de auz, în procesul de comunicare, este folosit limbajul mimico-gestual, exprimat în scris cu caractere ale alfabetului latin”.¹⁷ Consultând opinia specialiștilor din acest domeniu, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului subliniază necesitatea unificării și oficializării la nivel național a limbajului mimico-gestual.

Reiterăm că, singura instituție care pregătește interpreți în limbajul mimico-gestual este Asociația Surzilor din Republica Moldova. Conform informației din *Extrasul din registrul de stat al interpreților și traducătorilor autorizați și actualizat la 30.03.2017*, în Republica Moldova activează 17 interpreți pentru semnele celor surzi, muți sau surdomuți.¹⁸

Alla Bargan, interpret în limbajul mimico-gestual (LMG) menționează: „Din păcate la noi nu sunt instituții care pregătesc așa cadre profesionale și statul nu își asumă responsabilitate pentru remunerare adecvată a acestor traducători, de aceea toți traducătorii din țara noastră sunt, în mare parte, voluntari”.¹⁹

Prin *Hotărârea Guvernului nr.333 din 14.05.2014* a fost aprobat *Regulamentul privind organizarea și funcționarea serviciului de interpretare în limbajul mimico-gestual pentru persoanele cu deficiențe de auz*, care are drept scop facilitarea comunicării dintre persoana/persoanele cu deficiențe de auz și angajații diferitor autorități/instituții/organizații.

Conform Hotărârii, „cheltuielile ce țin de prestarea serviciilor de comunicare prin utilizarea limbajului mimico-gestual/limbajului semnelor cu ajutorul interpretului sunt suportate din bugetul de stat, în limitele alocațiilor prevăzute anual în acest scop în bugetul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, precum și din mijloacele Asociației Surzilor din Republica Moldova provenite din donații, granturi și alte surse, conform legislației.”²⁰ Anual, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, aprobă prin ordin costul unei ore de interpretare în conformitate cu prevederile punctului 28 din Regulament.

¹⁶http://www.publika.md/copiii-hipoacuzici-din-moldova-victime-ale-unui-sistem-defectuos-in-tara-sunt-doar-opt-specialisti-in-limbajul-mimico-gestual_1603861.html

¹⁷Răspunsul MECC nr. 02/15-3997 din 02.08.2017 la solicitarea Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului

¹⁸http://www.justice.gov.md/public/files/file/persoane_autorizate/traducatori/2017/extras_Registru_interpretilor__actualizat_la_30.03.17.pdf

¹⁹<http://www.moldova.org/cum-e-sa-profesezi-meseria-de-interpret-limbajul-mimico-gestual-moldova-interviu/>

²⁰<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=353016>

Pentru anul 2017, prin Ordinul Ministrului muncii, protecției sociale și familiei, nr. 9 din data 24 ianuarie 2017 a fost stabilit costul unei ore de interpretare pentru anul 2017 în mărime de 39,98 lei.

Accesul la justiție și dreptul la un proces echitabil a copiilor cu probleme de auz în instanțele judecătorești este asigurat de către interpreții Asociației Surzilor din Republica Moldova în baza solicitării sau încheierii instanței de judecată depusă la Direcția asistență socială și protecție a familiei sau la asociația menționată.²¹

Legea cu privire la statutul, autorizarea și organizarea activității de interpret și traducător în sectorul justiției, nr.264 din 11.12.2008²², reglementează statutul, autorizarea și organizarea activității interpreților și traducătorilor implicați în activitatea Consiliului Superior al Magistraturii, Ministerului Justiției, organelor procuraturii, organelor de urmărire penală, instanțelor judecătorești, notarilor, avocaților și executorilor judecătorești. În 2009, Guvernul Republicii Moldova a aprobat *Regulamentul privind organizarea activității interpreților și traducătorilor antrenați de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, de organele procuraturii, organele de urmărire penală, instanțele judecătorești, de notari, avocați și de executorii judecătorești.*²³

3.1.3. Surdopedagogi

Conform informației MECC, nici o instituție de învățământ superior nu pregătește astăzi surdo-pedagogi. Doar la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, în cadrul Facultății de Psihologie și Psihopedagogie Specială există cursurile „Psihopedagogia persoanelor cu deficiențe de auz” și „Metodologia educării și terapia persoanelor cu deficiențe de auz și limbajul mimico-gestual”.

Cu părere de rău, profesorii care predau aceste cursuri au obținut studii încă în perioada sovietică. Și literatura de specialitate pentru surdopedagogi este în mare parte în limba rusă.

În Republica Moldova au fost tipărite doar câteva lucrări de specialitate în limba română: „Copiii cu deficiențe de auz. Ghid pentru pedagogii din școlile generale” (2007, Veronica Capatici); „Ghid metodic pentru părinții copiilor cu deficiențe de auz” (2004, Asociația Copiilor Surzi din Moldova); „Dezvoltarea vorbirii la copiii hipoacuzici. Ghid metodic” (2002, Eudochia Brasoveanu); „Ghid metodologic pentru învățarea limbajului mimico-gestual în Republica

²¹ Informația Consiliului Superior al Magistraturii

²² <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=331056>

²³ <http://lex.justice.md/md/332015/>

Moldova”²⁴, „Omul din lumea tăcerii. Ghid pentru înțelegerea lumii persoanelor cu dizabilități de auz”; primul Dicționar al limbajului mimico-gestual din Republica Moldova.²⁵

Conform Raportului privind evaluarea situației copiilor din școlile internat pentru copii surzi și/sau hipoacuzi (din Hîrbovăț și Cahul), realizat în 2015 de către A.O. „Parteneriate pentru fiecare copil”, personalul din instituții nu facilitează și nu oferă posibilități de comunicare dintre copiii din instituții cu cei din comunitate.

În 2016 Alianța INFONET și Asociația Surzilor din Republica Moldova, cu suportul Fundației EstEuropene, din resursele acordate de Guvernul Suediei și de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA, au editat „Ghidul metodologic pentru învățarea limbajului mimico-gestual în Republica Moldova”. Autorii ghidului susțin: „Având drept scop crearea unui cadru social, în care persoanele cu deficiență de auz, adulți, minori și familiile acestora, să-și poată exprima dezideratele, să fie sprijiniți în realizarea drepturilor de cetățean în vederea egalizării șanselor, Asociația Surzilor din Republica Moldova sintetizează problemele sociale cu care, în dorința de a trăi decent și a se integra în societate, se confruntă persoanele cu deficiențe de auz. Recunoscând pierderea auzului drept dizabilitate, ea, în scopul incluziunii lor sociale, susține și propagă limbajul mimico – gestual ca o cultură proprie a persoanelor cu surditate”²⁶.

În context, ombudsmanul apreciază editarea ghidului ca fiind un pas necesar și util pentru respectarea și promovarea drepturilor copiilor cu dizabilități de auz.

3.2. COPII CU DIZABILITĂȚI DE VEDERE

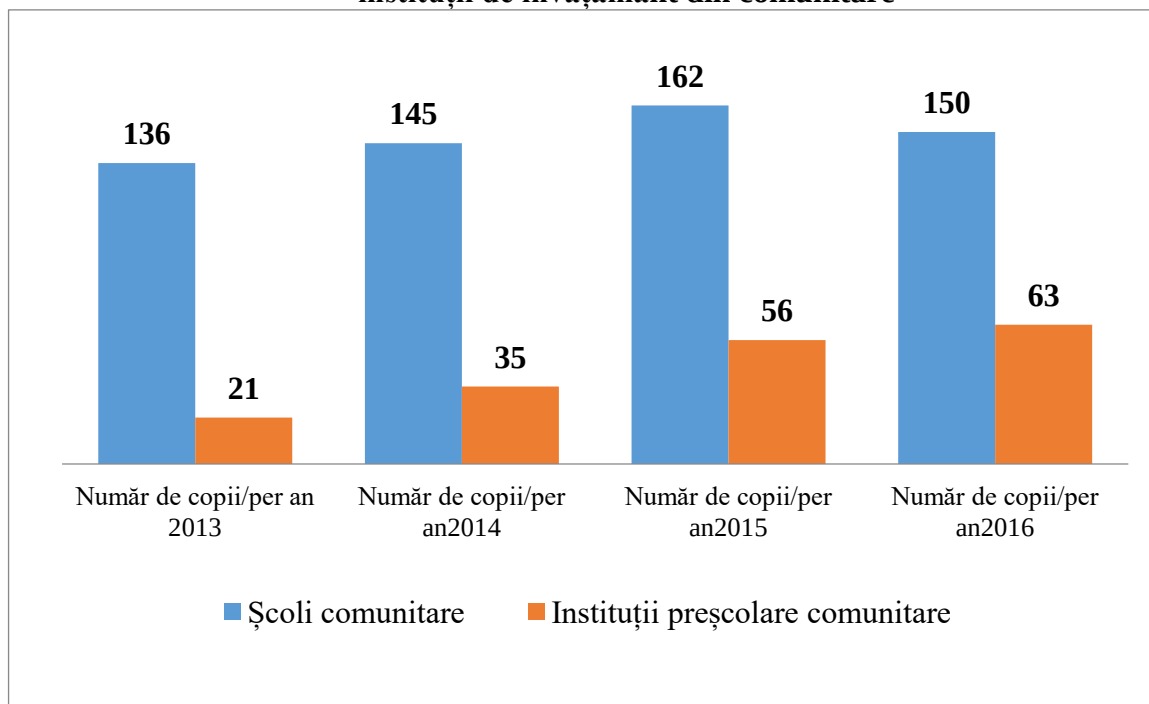
Din numărul total de copii cu dizabilități de vedere (552 în anul 2016), 38,5% învață în instituțiile de învățământ din comunitate, 60,3% în instituțiile rezidențiale și speciale de învățământ, dintre care 1,2 % copii au vârsta de 0-2 ani. Așadar, mai mult de jumătate dintre acești copii sunt încă plasați în instituțiile rezidențiale. În anul 2016 numărul copiilor cu deficiențe de auz reintegrați în comunitate față de numărul copiilor cu deficiențe de văz este mai mare în proporție de 29,8%, ceea ce sugerează că mediul socio-educational este mai bine pregătit în vederea incluziunii copiilor cu deficiențe de auz, decât al celor cu dizabilități de văz. De observat că, în comparație cu anul 2013, numărul copiilor cu deficiențe de văz reintegrați în comunitate a crescut cu 8,0 %, iar datele din tabelul de mai jos reflectă acest lucru.

²⁴http://www.infonet.md/wp-content/uploads/2016/12/GHID-metodologic_FINAL_web.pdf

²⁵<http://jurnal.md/ro/social/2017/3/30/a-fost-lansat-primul-dictionar-al-limbajului-mimico-gestual-din-republica-moldova/>

²⁶ Ghid metodologic pentru învățarea limbajului mimico-gestual în Republica Moldova / Alianța INFONET, Asociația Surzilor din Republicii Moldova ; Chișinău , 2016 (Tipogr. "Garamont Studio"), pag.2.

Copiii cu dizabilități de vedere care frecventează instituții de învățământ din comunitare

Sursa: Ministerul Educației

În continuare vor fi analizate aspectele care constituie impedimente în incluziunea comunitară a copiilor cu dizabilități de vedere.

3.2.1. Asigurarea cu mijloace tehnice de corecție optică și ajutor vizual a persoanelor cu dizabilități de vedere

Deși Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și Legea cu privire la asigurarea egalității garantează asigurarea posibilității participării persoanelor cu dizabilități în toate domeniile vieții fără discriminare, la un nivel identic cu ceilalți membri ai societății, având ca bază respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, de facto, prevederile sunt ignorate. Nici o persoană cu dizabilități de vedere nu a fost asigurată cu mijloace tehnice de corecție optică și ajutor vizual. Statul nu prestează astfel de servicii.

Unica instituție care oferă servicii persoanelor cu dizabilități de vedere este Centrul de Reabilitare Medico-Socială pentru Persoane cu Vedere Slabă LOW VISION. Toate serviciile prestate, inclusiv eliberarea dispozitivelor de corecție optică și ajutor vizual (lupe, sisteme televizate cu circuit închis etc.) sunt gratuite²⁷.

În martie 2017, Ministerul Sănătății, Ministerul Educației și Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei au semnat acorduri de colaborare cu Centrul de Reabilitare Medico-Socială pentru Persoane cu Vedere Slabă „LOW VISION” și Organizația de caritate „Hjelp Moldova”,

²⁷<http://www.infonet.md/?p=1413>

cu sediul în Norvegia, acorduri prin care să asigure accesul echitabil la servicii oftalmologice de prevenire, depistare, tratament, reabilitare precum și incluziunea socială și educațională a persoanelor cu deficiențe și/sau dizabilități de vedere, indiferent de abilitățile și capacitățile lor intelectuale sau fizice.

Acordul semnat între cele trei ministere și organizațiile neguvernamentale prevede elaborarea și implementarea *Programului Național de sănătate a ochiului* și a altor acte legislative și normative care să permită accesul echitabil la servicii oftalmologice.²⁸

3.2.2. Accesul la manuale

Cu toate că, Planul de acțiuni pe anii 2015-2017 pentru implementarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020²⁹ prevede asigurarea accesului la informație și mijloacele de comunicare, inclusiv la tehnologiile și sistemele informatice și de comunicații, al copiilor și tinerilor cu dizabilități din instituțiile de învățământ (alfabetul Braille, limbajul mimico-gesticular etc.) și elaborarea auxiliarelor didactice în conformitate cu nevoile copiilor și tinerilor cu deficiențe severe, la moment, elevii care studiază în instituțiile generale de învățământ au acces limitat la manuale editate în alfabetul Braille.³⁰ MECC afirmă că „de manuale gratuite beneficiază toți elevii din instituțiile de învățământ special. Pentru copiii orbi, unele conținuturi din manuale sunt tipărite în limbajul Braille de către cadrele didactice din instituțiile de învățământ.”³¹

Aceeași situație este descrisă și de către managerii instituțiilor rezidențiale. „Cunoașterea alfabetului Braille nu îți garantează și accesul la cunoștințe, din simplul motiv că în Republica Moldova singura tipografie Braille nu editează manuale. Deseori, cărțile din care studiază copiii cu nevoi speciale sunt oferite de organizațiile neguvernamentale sau școlile de peste hotare, dar copiii au nevoie de manuale în Braille: fizică, chimie, matematică, limba română, engleză, etc.. Noi nu dispunem de manuale, nici Bălți-ul nu dispune de manualele acestea, fiindcă ele la noi nu se tipăresc. Noi, manualele pe care le avem, le-am primit donație din România, dar ele la noi nu sunt tipărite”³², declară Directorul Liceului tehnologic pentru copii cu vederea slabă din Chișinău.

Doar Centrul Național de Informare și Reabilitare a Nevăzătorilor din Moldova oferă acces la literatură pentru persoanele cu probleme de văz și editează în sistem Braille și în variantă sonoră literatură artistică, manuale școlare, materiale didactice și de instruire. În cadrul instituției

²⁸<http://www.edu.gov.md/ro/content/ministerul-educatiei-semnat-un-acord-de-colaborare-multilateral-vederea-asigurarii-accesului>

²⁹<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=362471>

³⁰<http://www.investigatii.md/ro/investigatii/discriminare/autoritatile-se-fac-a-nu-vedea-problemele-nevazatorilor>

³¹ Informație prezentată de către MECC Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului la data de 02.08.2017 prin scrisoarea nr.02/15-3997

³² <http://www.europalibera.org/a/24743821.html>

își desfășoară activitatea Biblioteca specializată, Studioul de înregistrări sonore (care a realizat producerea de cărți și reviste audio pe CD, în volum de 20 469 ore sonore; 98 de titluri în 1070 de exemplare; a restaurat, digitizat și înregistrat pe CD 20 cărți audio din colecția bibliotecii; a colectat și multiplicat literatură audio, înregistrată în alte studiouri și internet), Minitipografia Braille (editează cărți și reviste Braille; volumul de pagini editat în tipar plat constituie 1677 pagini, 18 titluri în 143 de exemplare), inclusiv Consiliul Consultativ de Editare a edițiilor sonore și Braille (au fost editate în sistem Braille manuale de geografie și biologie pentru clasa a XI, iar pentru clasele primare creația unui scriitor moldovean pentru copii (Spiridon Vangheli) în variantă sonoră și în sistem Braille; a fost editat în sistem Braille *Ghidul informativ „Ediții noi”*, materiale informative pentru seminare, mese rotunde, concursuri, activități de instruire, pentru bibliotecile instituțiilor specializate de învățământ). De asemenea, Centrul acordă asistență informațională studenților și elevilor cu probleme de vedere cum ar fi: înregistrări pe CD a cărților editate în Braille, a cursurilor de instruire a programului JAWS, înregistrări sonore și în Braille a manualelor și materialelor pentru studii, ore de lectură etc.

Centrul a editat revista „Felinarul”, care este prima și unica revistă în tipar Braille din Republica Moldova, precum și revistele: *Zdravstvuite* (audio, bilingvă, bimestrială); *Acasă* (audio, limba română, lunară); *Kaleidoskop* (audio, limba rusă, lunară).

Asociația Nevăzătorilor din Moldova a editat în alfabetul Braille Constituția Republicii Moldova. Documentul poate fi găsit în bibliotecile organizațiilor teritoriale pentru nevăzători.³³

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării asigură finanțarea proiectelor culturale înaintate de Casa Republicană de Cultură a Surzilor și Centrul Național de Informare și Reabilitare a Societății Orbilor. Anual, pentru Casa Republicană sunt alocate 601,9 mii lei iar pentru Centrul Republican-1807,3 mii lei.³⁴

Persoanele cu deficiențe de vedere, locuitori ai municipiului Bălți, au posibilitatea să-și dezvolte noi deprinderi de utilizare a tehnologiilor informaționale în cadrul unui Centru regional pentru persoanele cu deficiențe de vedere.³⁵ Conform informației MECC, în Telenești, Orhei, Călărași, Strășeni, Ialoveni, Fălești au fost create secții de carte pentru persoanele cu dizabilități de vedere.

În pofida progreselor înregistrate actualmente doar o mică parte din manualele școlare, inclusiv la disciplinele opționale sunt editate în alfabetul Braille. Astfel elevii cu dizabilități de vedere nu sunt asigurați cu toate manualele în limbajul Braille, ceea ce evocă implementarea

³³ http://www.prime.md/ro/legile-pe-limba-orbilor-constitutia-tarii-noastre-editata-in-alfabetul-braille_52711.html

³⁴ Informație prezentată de către MECC Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului la data de 03.08.2017 prin scrisoarea nr. 08-09/2724

³⁵ <http://www.mtic.gov.md/ro/news/mtic-persoane-cu-deficiente-de-vedere-din-balti-vor-deprinde-utilizarea-computerului>

doar la nivel formal a accesibilității educației pentru copiii cu dizabilitate de vedere. Deși *Codul Educației* (art.40) stipulează că „disciplinele opționale incluse în planul-cadru au o pondere de 10-15% în învățământul primar, 15–20% în învățământul gimnazial și 20–25% în învățământul liceal”³⁶, copiii cu probleme de vâz nu pot alege disciplinele opționale pentru că nici manuale editate în alfabetul Braille pentru discipline opționale nu există.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția și asupra altor modalități prin care copiilor cu deficiențe de vedere le poate fi asigurat accesul la manuale. De exemplu, un grup de cercetători americani a elaborat un mecanism care permite persoanelor nevăzătoare și slabvăzătoare să citească, fără a face referință la cărțile tipărite în alfabetul Braille. Finger Reader este un mecanism care oferă persoanelor nevăzătoare și slab văzătoare posibilitatea de a citi cărți obișnuite. Aparatul este pus pe deget, astfel încât persoana să poată parcurge cu ușurință pagina.

Instalația este dotată cu o micro cameră, care scanează textul, iar ulterior acesta este sonorizat. Gadgetul poate citi textele de pe multiple suporturi informaționale, fie că este vorba despre monitorul calculatorului, carte sau revistă.³⁷

3.2.3. Accesul la clădiri și infrastructură socială

Legea cu privire la asigurarea egalității nr.121 din 25.05.2012 interzice orice formă de discriminare privind accesul persoanelor la: a) serviciile oferite de autoritățile publice; b) serviciile de asistență medicală și alte servicii de sănătate; c) serviciile de protecție socială; d) serviciile bancare și financiare; e) serviciile de transport; f) serviciile culturale și de agrement; g) vânzarea sau închirierea de bunuri mobile sau imobile; h) alte servicii și bunuri disponibile publicului.

Codul practic în construcții proiectarea clădirilor și construcțiilor cu considerarea accesibilității pentru persoanele cu dizabilități, la punctul 7.30, prevede: „Pe barele de sprijinire de a lungul căilor de circulație și la extremități se vor instala indicatori tactili cu font în relief și înălțimea minim 15 mm sau semnele Braille (ГОСТ Р 50918).”³⁸

Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Reglementării tehnice privind ascensoarele și componentele de siguranță pentru ascensoare, nr.8 din 20.01.2016, prevede: „Comenzile ascensoarelor destinate utilizării de către persoane cu handicap neînsoțite trebuie proiectate și localizate corespunzător (punctul 1.6.1). În cazul ascensoarelor destinate transportului de persoane și atunci când dimensiunile lor permit acest lucru, cabina trebuie proiectată și construită

³⁶ <http://edu.gov.md/ro/content/resurse-pentru-cadre-didactice- nu conține informația menționată>

³⁷ http://www.prime.md/ro/gata-cu-alfabetul-braille-cercetatorii-au-elaborat-o-alta-metoda-prin-care-nevazatorii-pot-citi-carti_16129.html

³⁸ http://www.particip.gov.md/public/documente/134/ro_1425_CP-C.01.02-2014.pdf

astfel încât facilitățile sale structurale să nu obstrucționeze sau să împiedice accesul și utilizarea de către persoanele cu dizabilități și astfel încât să permită orice modificări corespunzătoare destinate să faciliteze utilizarea de către acestea (punctul 1.2).”³⁹

Codul practic în construcții. Reguli pentru proiectarea accesului persoanelor cu handicap în clădirile industriale și civile, punctul 5.2, specifică: „Pe pardoselile și pereții încăperilor cu diverse comunicații: coridoare, trecerile, vestibuluri și holuri pot fi utilizate diferite simboluri colorate de orientare:

- Orientarea sonoră: semnale sonore la intrări, la intersecția căilor de deplasare pietonală cu cele pentru mijloacele de transport în interiorul halelor; centrul de radio distribuție în clădirile unde activează invalizi, în cabinele ascensoarelor, în încăperile de uz social.

- Orientarea tactilă (prin pipăire): bare de sprijin în coridoare; marcaje în relief pe barele de sprijin, panouri cu inscripții în relief sau cu caractere Braille la intrări în încăperi și hale; indicarea planurilor în relief ale etajelor pe paliere, în vestibuluri și în holurile ascensoarelor; schimbarea tipului de acoperire a pardoselii (după structură și culoare) în fața pericolelor și locurilor de schimbare a direcției dedeplasare.” „Pe lângă clădirile instituțiilor specificate, condițiile pentru accesul liber trebuie să le îndeplinească și sălile de operații ale centrelor de telecomunicații (cu fir și mobile), care efectuează deservirea utilizatorilor individuali. În sălile de operații trebuie să fie prevăzute cabine cu instalarea mijloacelor de telecomunicații speciale pentru invalizii cu deficiențe de auz (telefoane cu tastatură, aparat facsimil, telefoane cu amplificare a sunetului) (punctul 7.4).”⁴⁰

Normativul în construcții. Accesibilitatea clădirilor și construcțiilor pentru persoanele cu dizabilități, aprobat de către Agenția Construcții și Dezvoltare a Teritoriului în anul 2007 stipulează:

„5.6.6 În vestibulurile clădirilor publice trebuie prevăzută instalarea informatoarelor sonore de tipul telefoanelor-automat, de care se pot folosi vizitatorii cu deficiențe de vedere și textfoane pentru vizitatorii cu defecte de auz.”

„5.1.6 Mijloacele tactile, care realizează funcțiile de prevenire pe acoperirile căilor pietonale pe teren, trebuie amplasate la minim 0,8 m până la obiectul de informare, începutul sectorului periculos, schimbarea direcției de circulație, intrare etc.”

„5.6.1 Sistemele de mijloace de informare și semnalizare despre pericol trebuie să fie complexe și să prevadă informații vizuale, sonore și tactile în încăperi, (echipând încăperile cu

³⁹ <http://lex.justice.md/md/362849/>

⁴⁰ http://mdrc.gov.md/public/files/P_C.01.02-2003_.pdf

procese umede), destinate pentru aflarea tuturor categoriilor de invalizi. Ele trebuie să corespundă cerințelor documentelor normative în vigoare.”⁴¹

De asemenea, Legea privind siguranța traficului rutier nr.131 din 07.06.2007, stabilește că de competența autorităților administrației publice locale sunt:

- administrarea, întreținerea, repararea și dotarea cu mijloace de semnalizare a drumurilor publice locale și a construcțiilor rutiere, în conformitate cu exigențele siguranței traficului rutier;
- amenajarea trotuarelor pentru pietoni, în categoria de pietoni fiind inclusiv persoana care se deplasează în cărucior (fără motor) pentru invalizi, care duce o bicicletă, un ciclomotor, o motocicletă, săniuță, un cărucior manual, un cărucior pentru copii sau invalizi.

În conformitate cu articolul 14 din Legea privind administrația publică locală nr.436 din 28.12.2006, consiliul local are următoarele atribuții ce țin de asigurarea accesibilității la nivel local:

- decide asupra lucrărilor de proiectare, construcție, întreținere și modernizare a drumurilor, podurilor;
- aprobă planurile urbanistice ale localităților din componența unității administrativ-teritoriale respective, precum și planurile de amenajare a teritoriului (elaborate de către primar și prezentate pentru aprobare).

Și Hotărârea Guvernului privind aprobarea Reglementării tehnice cu privire la cerințele minime pentru comercializarea produselor pentru construcții, nr.913 din 25.07.2016 stabilește că, în mod special, construcțiile trebuie să fie proiectate și executate astfel încât să fie accesibile și utilizabile pentru persoanele cu dizabilități.⁴²

Odată adoptat, cadrul legal trebuie aplicat, or la acest capitol Republica Moldova are mult de lucru. Ministerul Afacerilor Interne, pe segmentul ce ține de reglementarea traficului rutier, menționează că „pe teritoriul țării există intersecții, treceri pietonale, trotuare cu banda amenajată cu pavaj tactil, dotate și semnalizate corespunzător. De exemplu, în municipiul Chișinău **șapte intersecții** sunt dotate cu dispozitive speciale sonore pentru persoanele cu probleme de vâz. În proiectul de reconstrucție a bulevardului Ștefan cel Mare, trotuarul va fi amenajat cu o bandă de pavaj tactil pentru deplasarea persoanelor cu probleme de vedere”⁴³. Totuși cele realizate sunt insuficiente pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului este de părere că exigențele și normativele în construcții impuse prin lege nu sunt luate în calcul și la momentul de față prea puține clădiri publice corespund acestora, în mod special clădirile instituțiilor preuniversitare

⁴¹http://mdrc.gov.md/public/files/NCM_C.01.06-2007.pdf

⁴²<http://lex.justice.md/md/366084/>

⁴³ Informație prezentată de MAI la 02.08.23017 prin scrisoarea nr. INP/3704

de învățământ. Clădirile instituțiilor de învățământ nu sunt adaptate la necesitățile copiilor cu dizabilități, acestea nu dispun de rampe, intrările în clădiri sunt înguste, iluminarea holurilor și a sălilor de clasă este slabă, grupurile sanitare nu sunt adaptate la necesitățile persoanelor cu dizabilități, inscripțiile pe ușile interioare nu sunt scrise cu caractere mărite sau în limbaj Braille. În cadrul monitorizărilor efectuate, Ombudsmanul a stabilit că accesibilitatea fizică constituie un impediment pentru asigurarea educației incluzive a copiilor cu dizabilități. Instituțiile de învățământ primar și secundar general nu dispun de suficiente resurse financiare pentru construcția rampelor de acces, adaptarea grupurilor sanitare, sălilor de clasă și achiziționarea mobilierului adaptat.

CAPITOLUL IV

ÎNGRIJIRI SPECIALE

Conform Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană pentru anii 2017-2019, ”Consolidarea respectării principiilor democratice, a statului de drept și a bunei guvernante, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale” constituie una din prioritățile politicii naționale.⁴⁴

În acest sens în Planul de Acțiuni al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2016-2018 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.890 din 20.07.2016⁴⁵, la Litera C, una din acțiuni se referă la asigurarea și promovarea drepturilor copilului în conformitate cu standardele internaționale, în particular Convenția ONU privind drepturile copilului, luând în considerare prioritățile identificate în contextul concret al Republicii Moldova, în particular pentru grupurile vulnerabile.

De asemenea odată cu ratificarea, prin Legea nr.166-XVIII din 09.07.2010, a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Republica Moldova și-a asumat angajamente cu privire la elaborarea, promovarea și aplicarea unor noi mecanisme de protecție socială a persoanelor cu dizabilități, precum și perfecționarea cadrului legislativ-normativ pentru asigurarea accesului acestor persoane la prestații și servicii sociale.

Astfel, unele dintre aceste angajamente au fost prevăzute în cadrul legal național, conform căruia sistemul de protecție socială din Republica Moldova prevede pentru toți copiii cu dizabilități, indiferent de tipul de dizabilitate, suportul respectiv.

Reieșind din cele menționate mai sus, copiii cu dizabilități până la vârsta de 18 ani, beneficiază de următoarele tipuri de **plăți sociale**:

- Alocații sociale de stat⁴⁶, cuantumul mediu al acestei prestații pentru copiii cu dizabilități a constituit în anul 2013- 355,72 lei pe lună, iar în anul 2016-502,99 lei pe lună, constituind o creștere de 41,4%;
- Alocația pentru îngrijire, însoțire și supraveghere⁴⁷, al cărei cuantum pentru persoanele nevăzătoare cu dizabilități severe a constituit în anul 2014 -598,75 lei, iar în anul 2016- 711,36 lei pe lună, înregistrându-se o creștere de 18,8 %;

Statele-parti recunosc dreptul copiilor cu dizabilități de a beneficia de îngrijiri speciale și incurajează și asigură, în măsura resurselor disponibile, la cerere, copiii handicapați care indeplinesc condițiile prevăzute și celor care îi au în îngrijire, un ajutor adaptat situației copilului și situației părinților sau a celor cărora le este încredințat.

**(Articolul 23
Convenția ONUcu privire la
Drepturile Copilului)**

⁴⁴<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369730>

⁴⁵ <http://lex.justice.md/md/365929/>

⁴⁶ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311676>

- Compensații pentru transport⁴⁸;
- Ajutor material familiilor care au la întreținere copii cu dizabilități- în 2013 mărimea medie a constituit⁴⁹ -482,17 lei, iar în anul 2016 – 585,00 lei, o creștere cu 21,32 %;
- Ajutorul social⁵⁰ - în anul 2013- familiile în care sunt membri cu dizabilități au beneficiat de această prestație, cu un cuantum mediu de 730 lei/lunar, în anul 2016- cuantumul a fost de 785,59 lei,

Aceste tipuri de prestații sociale au menirea să asigure bunăstarea familiilor aflate în situații de dificultate, inclusiv cele ce au în îngrijire un copil cu probleme de auz sau vedere, fapt confirmat de datele Biroului Național de Statistică, conform căruia prestațiile sociale sunt a doua sursă de venit după importanță și în medie acestea constituie 22,1% din veniturile medii lunare ale populației⁵¹.

Prezența a cel puțin unei persoane cu dizabilitate în familie influențează nivelul de trai al acesteia. Astfel, gospodăriile care nu au în componență persoane cu dizabilități mai frecvent apreciază nivelul de trai ca fiind foarte bun sau bun (12,5%), pe când cele cu persoane cu dizabilități mai rar apreciază nivelul de trai ca fiind bun sau foarte bun (6,4%).⁵²

Sistemul de servicii sociale constituie un alt aspect important în susținerea incluziunii copiilor cu dizabilități.

Regulamentul privind redirecționarea resurselor financiare în cadrul reformării instituțiilor rezidențiale stabilește modul de acordare a unui pachet minim de servicii sociale beneficiarilor, precum și conține reglementări privind pachetul minim de servicii sociale, determinarea costului serviciilor sociale pentru un beneficiar, planificarea mijloacelor financiare pentru serviciile respective, precum și competența autorităților publice.⁵³

Pachetul minim de servicii sociale acordate beneficiarilor în procesul reformării sistemului rezidențial include: 1) sprijinul familial; 2) plasamentul familial specializat; 3) serviciul de asistență parentală profesionistă; 4) casa de copii de tip familial; 5) servicii de plasament temporar; 6) serviciul asistență personală; 7) serviciul „Echipă mobilă”; 8) centrul de asistență socială a familiei și copilului.

Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei în Raportul social pentru anul 2015⁵⁴ indica: ”Pe parcursul ultimilor ani au fost elaborate și aprobate mai multe acte normative care

⁴⁷ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311676>

⁴⁸ <http://lex.justice.md/md/344149/>

⁴⁹ <http://lex.justice.md/md/295667/>

⁵⁰ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=329197&lang=1>

⁵¹ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5579>

⁵² <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5434>

⁵³ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=343471&lang=1>

⁵⁴ <http://mmps.gov.md/ro/advanced-page-type/rapoarte-de-activitate>

reglementează modul de organizare și funcționare a mai multor tipuri de servicii sociale, inclusiv: *Locuința protejată, Casa comunitară, Echipa mobilă, Asistență personală, Respiro*. Au fost aprobate și standardele de calitate pentru centrele de zi pentru copii cu dizabilități⁵⁵ destinate copiilor care, din cauza limitărilor de ordin senzorial (auz, vedere), fizic/locomotor, mental/de intelect, psihic și de comportament, au nevoie de îngrijire și suport special din partea familiei, comunității, standardele minime de calitate pentru casele de copii de tip familial⁵⁶, standardele minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copilului din Centrul de plasament temporar⁵⁷. Totuși, problema sesizată de Ombudsmanul Copiilor ține de accesibilitate. Acest tip de centru există în număr limitat, nu acoperă toate autoritățile administrativ-teritoriale ale Moldovei, astfel centrele se află departe de copii, iar accesul zilnic al copiilor în multe cazuri este imposibil.

În Republica Moldova activează: 9 servicii „Locuință protejată”, 12 servicii „Casă comunitară”, 19 servicii „Echipa mobilă”, 5 servicii „Respiro”, 23 centre de zi, 12 centre de plasament temporar, 78 case de copii de tip familie, 1890 de asistenți personali.

Guvernul a aprobat Regulamentul-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social de sprijin pentru familiile cu copii prin Hotărârea nr.889 din 11.11.2013⁵⁸, care este orientat spre familiile cu copii, pentru a preveni și/sau a depăși situațiile de risc în vederea asigurării creșterii și educației copilului în mediul familial.

Conform prevederilor acestui act normativ Serviciul se prestează în două forme: sprijin familial primar și sprijin familial secundar. În cadrul sprijinului familial secundar familiile cu copii pot beneficia de ajutor bănesc.

Sprijinul familial primar este realizat prin intermediul programelor de prevenire primară, în funcție de necesitățile comunității și existența serviciilor comunitare, care pot include: activități de informare și sensibilizare, școala părinților, grupuri de suport pentru părinți și pentru copii, activități comunitare cu copiii pentru susținerea dezvoltării emoționale, sociale și incluziunii sociale a acestora.

Sprijinul familial secundar include un ansamblu de activități adresate familiilor cu copii în situații de risc, cu scopul de a diminua factorii care afectează sănătatea și dezvoltarea copilului, a preveni separarea copilului de familie sau a pregăti reintegrarea lui în familie, care sunt realizate în baza managementului de caz aprobat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

⁵⁵ <http://lex.justice.md/md/328490/>

⁵⁶ Hotărârea Guvernului R.Moldova cu privire la aprobarea Standardelor minime de calitate pentru casele de copii de tip familial, nr.812 din 02.07.2003

⁵⁷ Hotărârea Guvernului R. Moldova pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copilului din Centrul de plasament temporar, nr. 4509 din 28.04.2006

⁵⁸ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=350352>

Ajutorul bănesc este oferit în situațiile în care sprijinul familial secundar nu asigură diminuarea problemei/soluționarea cazului fără de asistență financiară. La stabilirea ajutorului bănesc se iau în considerare necesitățile familiei, numărul de copii în familie, condițiile de trai, factorii sezonieri, gravitatea problemei etc., precum și venitul familiei obținut din salarii, plăți sociale și alte surse de venit, declarate sub responsabilitatea familiei.

Pe parcursul anului 2016, Ministerul Educației, cu suportul A.O. „Parteneriate pentru fiecare copil”, a elaborat *Viziunea strategică privind dezvoltarea unui sistem de servicii educaționale și de suport specializat pentru copiii cu dizabilități auditive și familiile acestora din Republica Moldova*, în a cărei bază, în 2017 urma să fie elaborat un Plan de acțiuni, propunându-și următoarele obiective: crearea Centrului republican educațional-recuperatoriu pentru copiii cu dizabilități de auz, dezvoltarea resurselor umane și a capacităților instituționale.

În cinci raioane (Cahul, Călărași, Fălești, Nisporeni și Ungheni) a fost lansat programul Portage, program de asistență și suport în educație la domiciliu pentru familiile cu copii cu necesități speciale.⁵⁹

Este necesar de apreciat că dezvoltarea rețelei de servicii comunitare generează posibilități de incluziune și integrare a familiilor în diverse activități ce vizează problemele de reabilitare psiho-socială a copilului lor, precum și posibilități de organizare a prevenirii eficiente. Serviciile comunitare au menirea să susțină părinții în soluționarea problemelor aferente adaptării sociale. Cu toate acestea, părinții copiilor cu deficiențe de auz, subliniază că singura instituție de alternativă specializată în susținerea copiilor cu auzul afectat este Centrul de reabilitare pentru copiii surzi, deschis de Asociația Copiilor Surzi cu susținerea UNICEF și a altor donatori străini.

Există restanțe evidente în sistemul de protecție socială la capitolul suport pentru copii cu dizabilități în funcție de fiecare tip de dizabilitate în parte, ținând cont de specificul său și adaptările corespunzătoare deficienței existente.

Evidența copiilor cu dizabilități, fără să se ia în calcul tipul de dizabilitate, nu permite autorităților publice să dețină un tablou clar și exhaustiv despre necesitățile reale ale familiilor și copiilor cu deficiențe de auz și vedere și nu permite dezvoltarea unor servicii sociale focusate pe specificul și necesitățile reale pe care le implică fiecare tip de dizabilitate.

⁵⁹ http://www.edu.gov.md/sites/default/files/variantea_finala_raport_me_2016.pdf

CAPITOLUL V

ASIGURAREA ACCESULUI EFECTIV

AL COPIILOR CU DIZABILITĂȚI LA EDUCAȚIE

Școlile incluzive sunt mijloace optime de combatere a atitudinilor discriminatorie, de creare a unor comunități primitive, de construire a unei societăți incluzive și de asigurare de șanse egale la educație pentru toți; mai mult, acestea oferă o educație de calitate, sporind, astfel eficiența și, în ultima instanță, rentabilitatea întregului sistem de învățământ.

Declarația UNESCO de la Salamanca (1994)

Strategia „Educația-2020”⁶⁰ prevede ca unul din obiective „Promovarea și asigurarea educației incluzive la nivel de sistem educațional, astfel încât să se realizeze o creștere anuală cu cel puțin 10% a accesului copiilor cu cerințe educaționale speciale la educație”.

Educația **incluzivă**, în sensul Programului de dezvoltare a educației **incluzive** în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, prevede schimbarea și adaptarea continuă a sistemului educațional pentru a răspunde diversității copiilor și nevoilor ce decurg din aceasta, pentru a oferi educație de calitate tuturor în contexte integrate și medii de învățare comună.⁶¹

Recunoscand nevoile speciale ale copiilor handicapati, ajutorul acordat conform paragrafului 2 al prezentului articol va fi gratuit ori de cate ori acest lucru este posibil, tinand seama de resursele financiare ale parintilor sau ale celor care ii au in ingrijire, si va fi destinat asigurarii accesului efectiv al copiilor handicapati la educatie, formare profesionala, servicii medicale, recuperare, pregatire in vederea ocuparii unui loc de munca, activitati recreative, de o maniera care sa asigure deplina integrare sociala si dezvoltare individuala a copiilor, inclusiv dezvoltarea lor.

***(Articolul 23
al Convenției ONU
cu privire la drepturile copilului)***

Regulamentul privind redirectionarea resurselor financiare în cadrul reformării instituțiilor rezidențiale prevede pe lângă pachetul de servicii sociale, indicate în subcapitolul anterior și un pachet minim de servicii de educație incluzivă care include⁶²: 1) serviciul municipal/raional de asistență psihopedagogică; 2) servicii de suport la nivelul instituției de învățământ preșcolar, primar și secundar general: a) cadrul didactic de sprijin; b) centrul de resurse pentru educație incluzivă; c) suportul educațional în pregătirea temelor; d) alimentație gratuită, manuale, conform legislației în vigoare.

Pentru a continua dezinstituționalizarea și promovarea serviciilor de educație incluzivă, Ministerul Educației a emis la 19 decembrie 2014 Ordinul nr.125 cu privire la transformarea

⁶⁰ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=355494&lang=1>

⁶¹ Hotărârea Guvernului R.Moldovacu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, Nr. 523 din 11.07.2011.

⁶² <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=343471&lang=1>

instituțiilor de tip rezidențial și a instituțiilor de învățământ special⁶³. Acest ordin se bazează și pe continuarea practicilor educației incluzive, implementate în cadrul sistemului educațional din Republica Moldova de către autoritățile publice cu suportul organizațiilor societății civile care au avut un impact pozitiv asupra mediului și sistemelor școlare, asupra atitudinilor tuturor actorilor implicați în implementarea educației incluzive: cadre didactice, manageri școlari, părinți, elevi, întreaga comunitate.

Pentru a asigura dreptul la familie al copilului și prevenirea instituționalizării, a fost creată Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate⁶⁴, un organ abilitat cu eliberarea avizului pentru aprobarea măsurilor de sprijin familial privind depășirea situațiilor de risc și prevenirea separării copilului de familie, precum și a măsurilor de protecție a copilului separat de părinți. Comisia se instituie în cadrul autorității administrației publice locale de nivelul al doilea și Comitetului Executiv al Găgăuziei.

Ministerul Educației și Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, cu sprijinul UNICEF a actualizat **trei concepte: Conceptul general al educației incluzive, Conceptul incluziunii educaționale a copiilor cu dizabilități severe și Conceptul incluziunii educaționale a copiilor cu dizabilități senzoriale**, care cuprind întregul itinerar educațional al copilului, determină modalitatea de conlucrare intersectorială în procesul de asigurare a dreptului la educație, stabilirea serviciilor de suport, precum și de identificare a barierelor în asigurarea educației. Aceste concepte nu au fost supuse unor dezbateri publice și actualmente sunt în stadiul de proiect.

Pentru funcționarea eficientă a serviciilor de asistență psihopedagogică, logopedică, psihologică și a cadrului didactic de sprijin, au fost revizuite/elaborate: **Regulamentul serviciului psihopedagogic, Regulamentul serviciului logopedic⁶⁵, Regulamentul serviciului psihologic⁶⁶ și Regulamentul cadrului didactic de sprijin.**

A fost aprobat Regulamentul-tip de organizare și funcționare a instituției de învățământ special (Ordinul Ministerului Educației nr.58 din 26.02.2016), aplicarea căruia va asigura sporirea calității serviciilor educaționale, sociale și medicale, destinate copiilor cu cerințe educaționale speciale (copii și elevi cu deficiențe senzoriale și/sau dificultăți severe de învățare). În cadrul proiectului „Parteneriate pentru incluziune”, a fost definitivat Curriculumul de formare în domeniul educației incluzive a cadrelor didactice din instituțiile de educație timpurie.⁶⁷

⁶³ http://www.edu.gov.md/sites/default/files/varianta_finala_raport_me_2016.pdf

⁶⁴ <http://lex.justice.md/md/362785/>

⁶⁵ www.particip.gov.md/public/documente/.../ro_3907_RAL.d...

⁶⁶ <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=3908>

⁶⁷ http://www.edu.gov.md/sites/default/files/varianta_finala_raport_me_2016.pdf

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului menționează că deși mai există instituții rezidențiale în care studiază copiii cu probleme de auz și vedere, iar instituțiile de învățământ general nu corespund necesităților acestor copii, este necesară o soluție de compromis la etapa actuală, procesul de dezinstituționalizare trebuie să fie realizat în măsura în care școlile generale sunt pregătite să primească acești copii.

În continuare este analizată situația de facto din domeniul educației incluzive a copiilor cu dizabilități de auz și văz, după cum urmează:

5.1. COPII CU DIZABILITĂȚI DE AUZ

A.În contextul obiectivelor trasate de către MECC, totuși 59% dintre copiii cu deficiențe de auz studiază la moment în trei instituții rezidențiale care funcționează: Școala- internat specială pentru copii surzi și hipoacuzici din Cahul, Școala - internat specială pentru copii hipoacuzici din satul Hirbovăț, raionul Călărași, Școala specială pentru copiii hipoacuzici și surditate tardivă nr.12, din Chișinău și într-o instituție de învățământ specială (educație timpurie) - Creșa-grădiniță nr.167 pentru copii cu deficiențe auditive și asociate.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului menționează că există câteva probleme majore ce țin de respectarea drepturilor copilului la educație în aceste instituții.

a. Copiii nu pot exersa în vederea dezvoltării vorbirii

Cu toate că Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, prin politicile pe care le promovează, prevede că absolvenții instituțiilor rezidențiale în care studiază copiii cu deficiențe de auz, trebuie să aibă abilități de vorbire și o cultură generală la nivelul elevilor din școlile generale, precum și managerii acestor instituții subliniază că ”există activități compensatorii-recuperatorii unde copiii își antrenează vocea, unde se postează și se automatizează pronunția și se dezvoltă limbajul verbal..”, experții⁶⁸ din domeniu subliniază că, în realitate, lucrurile stau cu totul altfel, întrucât aici chiar și cei care pot vorbi practic nu au condiții să se dezvolte și să-și antreneze vocea. La lecții, la pauze, și la activitățile extrașcolare gesturile și mimica sunt înlocuite de comunicarea firească.

⁶⁸ <https://www.investigatii.md/ro/investigatii/drepturile-copilului/captivi-in-lumea-tacerii>, <http://www.civic.md/stiri-ong/16780-captivi-in-lumea-tacerii-statul-e-surd-i-mut-cand-e-vorba-de-nevoile-copiilor-hipoacuzici.html>, http://adevarul.ro/moldova/social/captivi-lumea-tacerii-statul-e-surd-mut-e-vorba-nevoile-copiilor-hipoacuzici-1_50aef6517c42d5a663a1ee83/index.html

Subiectul în cauză a fost abordat și în mass-media⁶⁹, care au ajuns la concluzia că elevii de la Hîrbovăț nu doar că nu își dezvoltă vorbirea, ci adoptă un stil de mimică și gesturi pe care absolvenții din alte instituții pentru hipoacuzici îl înțeleg cu greu. În consecință, la absolvire acești copii ar putea să nu poată comunica normal nici măcar cu alte persoane cu probleme de auz.

În *Raportul privind evaluarea situației copiilor din școlile internat pentru copii surzi și/sau hipoacuzici*, elaborat în anul 2015 de către A.O. „Parteneriate pentru fiecare copil” reiterează că „...fiecare copil beneficiază de 20 minute pe zi de activități compensatorii, ceea ce este extrem de insuficient”. De fapt, din datele managerilor reiese că în fiecare instituție activează câte doi surdopedagogi, ceea ce ne indică că la un număr de 50 copii în mediu pe instituție e prea puțin ca să li se acorde timpul necesar.

b. Copiii au puține șanse/oportunități să își continue studiile la licee și universități

Studiile și analizele din domeniu arată că copiii din instituțiile rezidențiale nu sunt ajutați să se dezvolte, urmând să poarte toată viața stigmatul de surdo-mut.

După absolvirea clasei a noua, majoritatea absolvenților sunt nevoiți să accepte profesiile pe care le oferă singura din țară Școala profesională nr.11 din Chișinău, lucru menționat și de către managerii instituțiilor.

O altă opțiune, după absolvirea școlilor speciale, este cea de a deveni membri ai Asociației Surzilor din Republica Moldova.

Nu există statistici generalizate cu referire la numărul copiilor cu deficiențe de auz și de vedere care își continuă studiile la licee și universități, dar avem date disponibile a două instituții, conform tabelului de mai jos. MECC menționează: „lipsa unui sistem de colectare și utilizare a datelor veridice cu referire la continuitatea studiilor în instituțiile de învățământ profesional tehnic și în instituțiile de învățământ superior al copiilor cu deficiențe de văz și auz.”⁷⁰

Denumirea instituției	Tipul de instituție de învățământ	2013	2014	2015	2016
Școala specială nr.12 pentru copii hipoacuzi și surditate tardivă, Chișinău	Școli profesionale/meserii	7	9	4	4
	Colegii/centre excelență	3	2		
	Universități				
Școala internat specială	Școli	4	2	4	

⁶⁹ http://adevarul.ro/moldova/social/captivi-lumea-tacerii-statul-e-surd-mut-e-vorba-nevoile-copiilor-hipoacuzici-1_50aef6517c42d5a663a1ee83/index.html

⁷⁰ Informația MECC prezentată Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului la data de 02.08.2017 prin scrisoarea nr. 02/15-3997.

pentru copii orbi și slab văzători, Bălți	profesionale/meserii				
	Colegii/centre excelență				
	Universități				

Sursa: Datele prezentate de către managerii acestor două instituții de învățământ

Aceste cifre modeste ne face să concluzionăm că într-adevăr copiii cu deficiențe de auz și văz au acces destul de limitat la studii în colegii/centre de excelență și universități.

În acest context Avocatul Poporului pentru drepturile copilului îndeamnă autoritățile să dezvolte o bază de date care ar reflecta cu claritate aceste date, precum și să asigure oportunități egale pentru fiecare copil la studii.

B. Dacă ne referim la ceilalți 41% dintre copiii cu deficiențe de auz care studiază în instituțiile generale de învățământ din comunitate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în procesul de monitorizare a remarcat că chiar dacă legislația în vigoare, prevede un spectru larg de cerințe/criterii și proceduri de asigurare a educației incluzive a tuturor copiilor, totuși sistemul de educație în instituțiile de învățământ (preșcolar, gimnazial, liceal) general nu este adaptat în totalitate necesităților copiilor cu dizabilitate de auz. În grădinițe și școli, cadrele didactice, precum și cele de sprijin nu cunosc limbajul mimico-gestual. În cadrul serviciilor de asistență psihopedagogică nu sunt incluse unități de specialiști, cum sunt: surdopedagog sau interpret în limbajul mimico-gestual, cu toate că MECC asigură dezvoltarea competențelor profesionale ale specialiștilor SAP-urilor și cadrelor didactice din instituțiile de învățământ în lucrul cu copii cu deficiențe senzoriale.

Ombudsmanul copilului, subliniază și faptul că, potrivit Codului Educației al Republicii Moldova, articolul 40 „Curriculumul poate fi adaptat sau modificat pentru a satisface nevoile copiilor și elevilor cu cerințe educaționale speciale”, însă modul de adaptare a curriculei la necesitățile copiilor **cu surditate totală**, nu se aplică în cadrul instituțiilor de învățământ preuniversitar la momentul de față și nu se cunoaște nici un caz a unui copil cu surditate totală care ar studia într-o instituție din comunitate.

5.2. COPII CU DIZABILITĂȚI DE VEDERE

Actualmente, conform datelor Ministerului Educației, Culturii și Cercetării 60,3% din copii cu deficiențe de văz studiază în 2 instituții rezidențiale: Școala - internat specială pentru copii orbi și slab văzători din Bălți, Liceul cu profil tehnologic pentru copii cu vederea slabă din Chișinău și 2 instituții de învățământ special pentru preșcolari: Creșa-Grădiniță nr.135 pentru copii cu

deficiențe de vedere din Chisinau, Instituția preșcolară specializată pentru copiii cu deficiențe de văz nr.12.

Având în vedere aceste date, **Avocatul Poporului pentru drepturile copilului subliniază că procesul de incluziune se desfășoară dificil**, iar factorii principali care împiedică incluziunea sunt lipsa de condiții necesare pentru integrarea acestor copii, (cadrele didactice nu au pregătirea corespunzătoare pentru a lucra cu copiii cu deficiențe de vedere, infrastructură și materiale didactice nu sunt adaptate, programele de studii (curriculele) și metodicele nu corespund necesităților copiilor cu dizabilități de văz, etc.)

În acest context, se conturează și ideea că instituțiile de învățământ general nu asigură elevilor cu dizabilități de vedere cadre didactice de sprijin bine pregătite ținând cont de specificul acestor copii și într-un număr suficient. Cadrul normativ în vigoare⁷¹ stipulează că „Activitatea cadrului didactic de sprijin este normată ca activitate de învățământ general reieșind din următoarele norme didactice: *a) 18 ore pentru 10 copii/elevi cu cerințe educaționale speciale în grupe de grădinițe/clase din instituții de învățământ secundar general, la același nivel de învățământ; b) 18 ore pentru 5 copii/elevi cu dizabilități severe/asociate, integrați în grupe/clase din instituții de învățământ secundar general*”.

Ideea este susținută și în Studiul sociologic „Implementarea educației incluzive în Republica Moldova”, realizat în anul 2017 de Alianța organizațiilor neguvernamentale active în domeniul protecției sociale a familiei și copilului: „... respondenții au indicat și unele îngrijorări cu referire la activitatea cadrelor didactice de sprijin, și anume: nevoile educaționale mari și variate ale elevilor cu CES și numărul redus de cadre didactice de sprijin în școală; număr mare de copii cu CES la un cadru didactic de sprijin și posibilități limitate de a satisface nevoile elevilor cu CES...”

O mare parte din instituțiile de învățământ nu dispun de instrumente și tehnologii de adaptate, de materiale de suport, ce ar facilita procesul de studii pentru copiii cu dizabilități de văz: de notebookuri, tablete, lupe, lămpi de masă, magnifcatoare electronice, aparataj de amplificare a sunetului (boxe), proiectoare, ecrane Led, manuale, caiete de lucru cu caractere mărite pentru slabvăzători și/sau tipărite în limbajul Braille etc.;

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului ia în calcul și concluziile Studiului sociologic „Incluziunea elevilor cu CES în școlile din comunitate”, elaborat în 2015 de Asociația ONG-lor din domeniul protecției sociale a familiei și copilului⁷², care a scos în evidență faptul că „mai bine de 50% din profesorii chestionați au indicat că ei mai curând nu sunt siguri sau nu sunt siguri deloc că pot preda lecții elevilor cu deficiențe auditive, elevilor cu

⁷¹<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=343471&lang=1>

⁷² http://www.aliantacf.md/sites/aliantacf/files/publicatii/APSCF_studiu_complet.pdf

deficiențe vizuale, elevilor cu tulburări de comportament.” La fel, în studiu este menționat că există încă o parte destul de mare de pedagogi, inclusiv în clasele în care sunt elevi cu CES, care necesită instruire și suport în dezvoltarea PEI, adaptarea suportului de curs și a activităților la lecții, evaluarea rezultatelor elevilor cu CES și gestionarea comportamentelor schimbătoare.

Cu toate că la moment nu există vreun studiu amplu care ar fi cercetat măsura în care corespunde asigurarea instituțiilor de învățământ cerințelor cadrului legal cu privire la asigurarea accesibilității copiilor cu dizabilități de vedere, merită să fie remarcat faptul că acestea în mare parte nu corespund exigențelor și în școli nu întâlnești indicatoare în culori contrastante, inscripții pe uși în alfabetul Braille, iluminare adecvată pe coridoarele instituțiilor, pavaj tactil care ar ajuta persoanele cu dizabilitate de vedere să fie de sine stătătoare în cadrul instituției, etc.

Ombudsmanul Copilului concluzionează că, deși au fost depuse eforturi considerabile în vederea dezvoltării serviciilor educaționale pentru toți copiii, persistă deocamdată destule bariere care împiedică atât autoritățile centrale, cât și pe cele locale să dezvolte servicii de înaltă calitate și în funcție de tipul de dizabilitate al copiilor.

La nivel de comunitare și la nivel de instituție școlară, mai există manifestări de atitudine discriminatorie și rezerve față de elevii cu dizabilități din partea colegilor, profesorilor, părinților și a comunității.

CAPITOLUL VI

DREPTUL COPIILOR CU DIZABILITĂȚI DE AUZ ȘI DE VEDERE LA O ASISTENȚĂ MEDICALĂ CORESPUNZĂTOARE ȘI LA INCLUZIUNE SAU REINCLUZIUNE SOCIALĂ

Pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020⁷³ și conform Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020⁷⁴, Ministerul Educației desfășoară evaluarea instituțiilor rezidențiale și instituțiilor de învățământ special, cu scopul de a examina posibilitatea de incluziune socio-educatională a copiilor plasați în asemenea tip de școli.

Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr.140 din 14.06.2013 reglementează plasamentul planificat al copilului.

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării informează că plasamentul planificat în școli speciale al elevului cu deficiențe, inclusiv de auz și vâz se efectuează conform dispoziției autorității tutelare teritoriale, cu avizul autorității tutelare locale și numai în baza avizului pozitiv al Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate, având ca temei: Decizia Comisiei de specialitate a Ministerului Sănătății, în baza indicațiilor medicale pentru plasament în instituția de învățământ specială; certificatul de dizabilitate; raportul de evaluare al Serviciului de asistență psihopedagogică⁷⁵.

Conform cadrului normativ existent în domeniul sănătății, muncii și protecției sociale, pentru plasamentul copiilor este necesară cererea părinților/reprezentantului legal al elevului și fișa de repartizare eliberată de Ministerul Educației /Organul local de specialitate în domeniul învățământului, însoțită de avizul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

În perioada 2011-2016 Ministerul Educației a evaluat Școala-internat specială pentru copii surzi și hipoacuzici din orașul Cahul și Școala-internat specială pentru copii hipoacuzici din satul Hârbovăț, raionul Călărași), drept rezultat, a fost luată decizia de a reorganiza aceste două instituții. În atenția Avocatului Poporului pentru drepturile copilului se află adresarea unui grup de părinți a elevilor Școlii -internat speciale pentru copii surzi și hipoacuzici din Cahul. În urma investigațiilor efectuate de Oficiul Avocatului Poporului, a fost constatat că prin Ordinul

Statele parti recunosc dreptul copilului care a fost plasat de catre autoritatea competenta pentru a primi ingrijiri, la protejarea sau tratarea afectiunilor sale fizice ori mentale, dreptul la verificarea periodica a tratamentului respectiv si a oricaror alte aspecte legate de plasarea sa.

***(Articolul 25
Convenția ONU
cu privire la drepturile copilului)***

⁷³ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=355494&lang=1>

⁷⁴ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=339343&lang=1>

⁷⁵ <http://edu.gov.md/ro/content/precizare-privind-activitatea-institutiilor-de-invatamant-special-pentru-copiii-cu>

Ministrului Educației instituția începând cu anul școlar 2017-2018 nu a mai înscris elevi și va funcționa până la absolvirea ciclului gimnazial de către elevii care învață actualmente în școală.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este îngrijorat de situația copiilor cu dizabilități de auz din zona de acoperire a școlii menționate pentru că astfel este limitat accesul acestor copii la educație, iar soluțiile propuse iau în considerație nici interesul superior al copilului, nici dizabilitatea acestor copii.

Pe parcursul anului de studii 2014-2015, conform datelor Ministerului Educației au fost plasați în instituțiile de învățământ special pentru copii cu deficiențe de auz cinci elevi, iar în anul de studii 2015-2016 – doi elevi.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului îndeamnă autoritățile să țină cont de poziția specialiștilor din domeniu care susțin: „Odată cu dezvoltarea medicinei, problemele de auz nu ar trebui să fie un verdict irevocabil. Chiar și un copil cu o dizabilitate severă de auz poate învăța să vorbească dacă dispune de aparate auditive performante și dacă se află într-un mediu favorabil pentru recuperare”⁷⁶.

⁷⁶ <https://www.investigatii.md/ro/investigatii/drepturile-copilului/captivi-in-lumea-tacerii>

CONCLUZII

Campania Globală pentru Educație pentru toți copiii cu deficiențe de vedere (EFA-VI), lansată în 2006, ca un parteneriat al Consiliului Internațional pentru Educația persoanelor cu deficiențe vizuale (ICEVI) și Uniunea Mondială a Nevăzătorilor are drept obiectiv ca până în 2020, toți copiii cu deficiențe de vedere să fie înscriși în educația primară completă și să fie realizate drepturile lor educaționale și sociale „pe picior de egalitate” cu copii fără dizabilități.

Ratificând Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Republica Moldova s-a angajat să respecte Articolul 19 care stipulează dreptul persoanelor cu dizabilități „de a trăi în cadrul comunității, având posibilitatea de a exercita alegeri pe o poziție de egalitate cu ceilalți” și va dezvolta „o gamă de servicii la domiciliu, rezidențiale și alte servicii comunitare de sprijin, inclusiv de asistență personală necesară pentru a sprijini viața și integrarea în comunitate, prevenirea izolării și a segregării”. Pentru a implementa Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Republica Moldova, conform textului Articolului 18, se obligă să asigure părinților asistența corespunzătoare în îndeplinirea îndatoririlor parentale și să dezvolte servicii în acest sens. Atunci când părinții nu sunt capabili să ofere îngrijirea adecvată, copilul are dreptul de a beneficia de servicii sociale de tip familial.

În același context, Comentariul General la Articolul 24 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități indică: „Semnatară a Convenției ONU privind drepturile copilului, Republica Moldova va asigura, în continuare, în conformitate cu Articolul 28, realizarea fără discriminare a dreptului la educație pentru toți copiii. Pentru realizarea efectivă a acestui drept, autoritățile și instituțiile din domeniile educație, asistență socială și sănătate, părinții și copiii, societatea civilă își asumă angajamentul comun să colaboreze pentru eliminarea barierelor și crearea oportunităților de acces la educație pentru toți copiii”.

Semnatară a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Republica Moldova va asigura, în conformitate cu Articolul 24, realizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități la educație într-un sistem de educație incluzivă asigurat la toate nivelurile, inclusiv preșcolar, primar, secundar și terțiar, învățământul profesional și pe parcursul vieții, extracurricular și activități sociale, și pentru toți elevii și studenții, inclusiv persoanele cu dizabilități, fără discriminare și pe baze egale cu ceilalți.

RECOMANDĂRI:

I. *Favorizarea autonomiei persoanei și facilitarea participării ei active la viața comunității*

1. Ajustarea Hotărârii Guvernului nr.333 din 14.05.2014 de aprobare a Regulamentului privind organizarea și funcționarea serviciului de interpretare în limbajul mimico-gestual pentru persoanele cu deficiențe de auz pe segmentul ce ține de asigurarea cu astfel de servicii a copiilor cu vârsta de până la 18 ani cu probleme de auz.
2. Elaborarea de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a unui document de politică publică în domeniul sănătății ochiului, care ar permite accesul echitabil pentru copii la servicii oftalmologice.
3. Aprobarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, în contextul expirării planului precedent.
4. Elaborarea unei metodologii de evaluare a instituțiilor de învățământ pentru a aprecia gradul de asigurare a accesibilității și corespunderea instituției necesităților copiilor cu probleme de vedere și auz.
5. Întreprinderea de administrația publică centrală și locală a măsurilor pentru asigurarea accesibilității la infrastructura socială și școlară a copiilor cu deficiențe de auz și vedere.
6. Elaborarea și implementarea politicilor de integrare socială a copiilor cu dizabilități senzoriale din perspectiva Recomandărilor Raportului de analiză a documentelor legislative și normative ce reglementează asigurarea condițiilor de accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități în Republica Moldova.⁷⁷
7. Aprobarea Planului de acțiuni privind implementarea măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială pe perioada anilor 2017-2020.⁷⁸
8. Omogenizarea, standardizarea și oficializarea limbajului mimico-gestual pe întreg teritoriul țării de către MECC în parteneriat cu organizațiile neguvernamentale cu interes în domeniu.
9. Stabilirea mecanismelor de atragere la răspundere, conform prevedirilor articolului 227, punct (3) al Codului Contravențional⁷⁹ care impune sancțiuni pentru nerespectarea normativelor în vigoare de construcție, de reparație și de reconstrucție a drumurilor, stațiilor, pasajelor și a comunicațiilor situate în zona drumului, a mijloacelor de dirijare a circulației rutiere, a pistelor pentru pietoni și a punților de trecere sau a căilor de acces la drumurile publice pentru a asigura accesul și folosirea lor de către persoanele cu dizabilități.

⁷⁷ <http://incluziune.md/ro/resurse/studii/>

⁷⁸ <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=3960>

⁷⁹ <http://lex.justice.md/md/330333/>

II. Îngrijiri speciale

1. Elaborarea unui Program național privind cadrul de bunăstare a copilului cu dizabilități în funcție de tipul de dizabilitate și necesitățile acestora.
2. Elaborarea cadrului normativ pentru organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de zi pentru îngrijirea copiilor cu vârsta 4 luni – 1,5 (3) ani.
3. Modificarea și completarea cadrului normativ privind organizarea și funcționarea Serviciului social asistență parentală profesionistă în scopul plasamentului copiilor cu dizabilități de auz și vedere.
4. Introducerea la ciclul de masterat a specializării de surdopedagog și tiflopedagog.

III. Asigurarea accesului efectiv al copiilor cu dizabilități la educație

1. Elaborarea unui suport metodologic privind curriculumul adaptat și instruirea diferențiată pentru elevii cu dizabilitate auditivă și de vedere, precum și a ghidurilor metodologice, manualelor de bune practici pentru specialiști.
2. Editarea materialelor didactice adaptate pentru necesitățile copiilor și tinerilor cu dizabilități de vedere.
3. Aprobarea Standardelor de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului.⁸⁰
4. Elaborarea unui plan de acțiuni de Minsiterul Educației, Culturii și Cercetării privind dotarea școlilor cu echipament special, necesar pentru instruirea copiilor cu deficiențe de auz și vedere.
5. Asigurarea cu echipament și mijloace tehnice moderne de instruire în instituțiile de învățământ: dispozitive pentru citit necesare copiilor slabvăzători, mijloace moderne de amplificare a sunetului (inclusiv aparate auditive digitale) și sisteme radio (aparatura radio) pentru copiii cu probleme de auz, etc.
6. Asigurarea cu aplicații speciale de pe internet, literatură editată cu alfabetul Braille, cărți audio; materiale video, etc.
7. Evaluarea accesibilității materialelor și echipamentelor folosite în procesul de predare pentru copiii cu dizabilități de auz și vedere, în instituțiile de învățământ de Minsiterul Educației, Culturii și Cercetării de comun cu autoritățile publice locale.

⁸⁰ http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_855_Standarde-calitate.pdf

8. Instruirea cadrelor didactice și a celor de sprijin cu privire la comunicarea cu copiii cu probleme de auz și vedere sau asigurarea cu interpreți pe perioada de aflare în instituția de învățământ.
9. Achiziționarea mijloacelor de transport sau ajustarea acestora la necesitățile copiilor cu probleme de vedere și auz, destinate transportării elevilor la școala din altă localitate.

**INSTITUȚIILE REZIDENȚIALE
ÎN CARE ÎNVAȚĂ COPII CU PROBLEME SENZORIALE**

Instituția	Numărul copiilor aflați în plsament în anul 2013	Numărul copiilor aflați în plsament în anul 2014	Numărul copiilor aflați în plsament în anul 2015	Numărul copiilor aflați în plsament în anul 2016
Școala- internat specială pentru copii surzi și hipoacuzici, or.Cahul	60	57	50	42
Școala - internat specială pentru copii hipoacuzici s.Hîrbovăț, r-nul Călărași	90	80	67	57
Școala - internat specială pentru copii orbi și slab văzători, mun. Bălți	60	58	48	46
Liceul Teoretic cu profil tehnologic pentru copii cu vederea slabă, mun. Chișinău	107	93	78	80
Școala specială nr.12 pentru copii hipoacuzici și surditate tardivă, mun. Chișinău	100	106	101	100
Total	417	394	344	325

Sursa: Minsiterul Educației, Culturii și Cercetării

**INSTITUȚII DE ÎNVĂȚĂMÂNT SPECIAL
(EDUCAȚIE TIMPURIE)
PENTRU COPII CU PROBLEME SENZORIALE**

**Numărul copiilor cu deficiențe auditive
încadrați în instituțiile de învățământ special (educație timpurie)**

Nr	Instituția de învățământ	2013	2014	2015	2016
1	Creșa-grădiniță nr.167 pentru copii cu deficiențe auditive și asociate, mun. Chișinău	41	36	35	37

Sursa: Minsiterul Educației, Culturii și Cercetării

**Numărul copiilor cu deficiențe vizuale
încadrați în instituțiile de învățământ special (educație timpurie)**

Nr	Instituția de învățământ	2013	2014	2015	2016
1	Creșa-grădiniță nr.135 pentru copii cu deficiențe de vâz, mun. Chișinău	102	97	100	91
2	Instituția preșcolară specializată pentru copii cu deficiențe de vâz nr.12, mun. Bălți	110	110	109	116

Sursa: Minsiterul Educației, Culturii și Cercetării

ANEXA 3

**Numărul copiilor cu deficiențe senzoriale
care frecventează instituțiile de educație timpurie**

Numărul copiilor cu deficiențe vizuale în instituțiile de educație timpurie						
Nr. d/o	Raion	Numărul copiilor cu deficiente vizuale în instituțiile de educație timpurie				Numărul copiilor cu deficiențe vizuale în instituțiile de educație timpurie care au beneficiat de asistență de la SAP
		2013	2014	2015	2016	2016
1	Anenii Noi	2	2	10	3	0
2	Bălți	0	0	1	1	0
3	Basarabeasca	2	2	2	1	1
4	Briceni	2	1	1	1	0
5	Cahul	0	0	0	1	0
6	Cantemir	0	1	1	1	1
7	Călărași	0	0	1	0	0
8	Căușeni	5	8	14	18	18

9	Chișinău	0	2	3	4	4
10	Cimișlia	0	0	4	1	1
11	Criuleni	0	0	0	0	0
12	Dondușeni	0	0	0	0	0
13	Drochia	0	0	0	0	0
14	Dubăsari	0	0	0	0	0
15	Edineț	0	1	2	2	1
16	Fălești	1	1	3	4	3
17	Florești	0	0	1	0	1
18	Glodeni	0	4	4	3	4
19	Hîncești	0	0	1	0	0
20	Ialoveni	1	1	1	1	1
21	Leova	0	0	0	0	0
22	Nisporeni	1	1	1	1	1
23	Ocnîța	0	0	0	0	0
24	Orhei	0	0	1	9	1
25	Rezina	0	0	0	0	0
26	Rîșcani	0	2	1	2	0
27	Sîngerei	0	0	0	0	0
28	Șoldănești	0	0	0	0	0
29	Soroca	0	0	1	0	1
30	Ștefan Vodă	2	2	2	2	2
31	Strășeni	0	0	0	0	0
32	Taraclia	0	0	0	0	0
33	Telenești	0	0	0	1	0
34	Ungheni	1	3	1	5	1
35	Comrat	4	4	0	2	0
Total		<u>21</u>	<u>35</u>	<u>56</u>	<u>63</u>	<u>41</u>

Sur
sa:
Mi

nsiterul Educației, Culturii și Cercetării

Numărul copiilor cu deficiențe auditive în instituțiile de educație timpurie						
Nr. d/o	Raionul	Numărul copiilor cu deficiente auditive în instituțiile de educație timpurie				Numărul copiilor cu deficiențe auditive în instituțiile de educație timpurie care au beneficiat de asistență de la SAP
		2013	2014	2015	2016	
1	Anenii Noi	1	2	2	2	2
2	Bălți	0	1	2	4	4
3	Basarabeasca	0	0	0	1	1
4	Briceni	0	0	0	0	0
5	Cahul	0	4	1	0	0
6	Cantemir	0	1	1	2	1
7	Călărași	1	0	2	2	2
8	Căușeni	2	2	2	1	1
9	Chișinău	0	1	4	7	8
10	Cimișlia	0	0	0	1	1
11	Criuleni	0	0	0	0	0
12	Dondușeni	0	0	2	3	3
13	Drochia	0	0	3	3	3
14	Dubăsari	0	1	0	0	0
15	Edineț	0	0	2	1	1
16	Fălești	2	3	3	3	2
17	Florești	0	1	0	0	1
18	Glodeni	0	2	1	0	2
19	Hîncești	0	1	0	2	2
20	Ialoveni	1	1	1	2	2

21	Leova	0	0	0	1	1
22	Nisporeni	0	0	0	0	0
23	Ocnîța	0	0	0	0	0
24	Orhei	0	0	1	1	2
25	Rezina	0	0	0	0	0
26	Rîșcani	0	0	0	2	0
27	Sîngerei	0	0	0	0	0
28	Șoldănești	0	0	0	0	0
29	Soroca	0	0	0	1	1
30	Ștefan Vodă	2	2	2	0	0
31	Strășeni	0	0	0	1	1
32	Taraclia	0	0	0	0	0
33	Telenești	0	0	0	1	0
34	Ungheni	2	2	1	5	1
35	Comrat	1	0	0	1	1
Total		12	24	30	47	43

Sursa: Minsiterul Educației, Culturii și Cercetării

**Lista actelor normative și a documentelor metodologice
în domeniul incluziunii socio-educăționale**

1. Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică (aprobat prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.732 din 16.09.2013).
2. Regulamentul-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului raional/municipal de asistență psihopedagogică (aprobat prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.732 din 16.09.2013).
3. Regulamentul privind redirectionarea resurselor financiare în cadrul reformării instituțiilor rezidențiale (aprobat prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.351 din 29.05.2012).
4. Reglementări privind salarizarea cadrelor didactice de sprijin (completări la Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.381 din 13.04.2006, operate prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.791 din 23.10.2013).
5. Finanțarea în bază de cost-standard per elev a instituțiilor de învățămînt primar și secundar general din subordinea APL de nivelul al doilea, (aprobată prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 868 din 08.10.2014).
6. Metodologia de evaluare a dezvoltării copilului (aprobată prin Ordinul Ministerului Educației nr.99 din 26.02.2015).
7. Metodologia de organizare și funcționare a Centrului de Resurse pentru Educația Incluzivă (aprobată prin Ordinul Ministerului Educației nr.100 din 26.02.2015).
8. Instrucțiunea de organizare a învățămîntului la domiciliu (aprobată prin Ordinul Ministerului Educației nr.98 din 26.02.2015).
9. Instrucțiune privind procedurile specifice de examinare a elevilor cu cerințe educaționale speciale (aprobată prin Ordinul Ministerului Educației nr.156 din 20.03.2015).
10. Reglementări și condiții specifice de evaluare finală și certificare a elevilor cu cerințe educaționale speciale din instituțiile de învățămînt general obligatoriu, care au studiat după un plan educațional individualizat, în baza unui curriculum modificat (aprobat prin Ordinul Ministerului Educației nr.311 din 05.05.2015).
11. Structura-model și Ghidul de implementare al Planului educațional individualizat (aprobat prin Ordinul Ministerului Educației nr.952 din 06.12.2011).
12. Adaptări curriculare, ghid metodologic, (aprobat prin decizia Consiliului Național pentru Curriculum din 09.02.2012. Ordinul Ministerului Educației nr. 139 din 15.03.2012).
13. Evaluarea dezvoltării copilului, ghid metodologic, (aprobat prin decizia Consiliului Național pentru Curriculum din 30.01.2015. Ordinul Ministerului Educației nr.158 din 23.03.2015).
14. Suportul educațional. Asistența copiilor cu cerințe educaționale speciale, ghid metodologic, (aprobat prin decizia Consiliului Național pentru Curriculum din 30.01.2015. Ordinul Ministerului Educației nr.158 din 23.03.2015).

15. Unitatea de curs Educație incluzivă. Modul obligatoriu pentru implementare în formarea inițială a cadrelor didactice la ciclul I al studiilor superioare (aprobată prin Ordinul Ministerului Educației nr. 125 din 07.03.2012).

16. Curriculumul de formare continuă în domeniul educației incluzive (aprobat de Consiliul Științifico-didactic al IȘE, Proces-verbal nr. 8 din 26 iunie 2014).